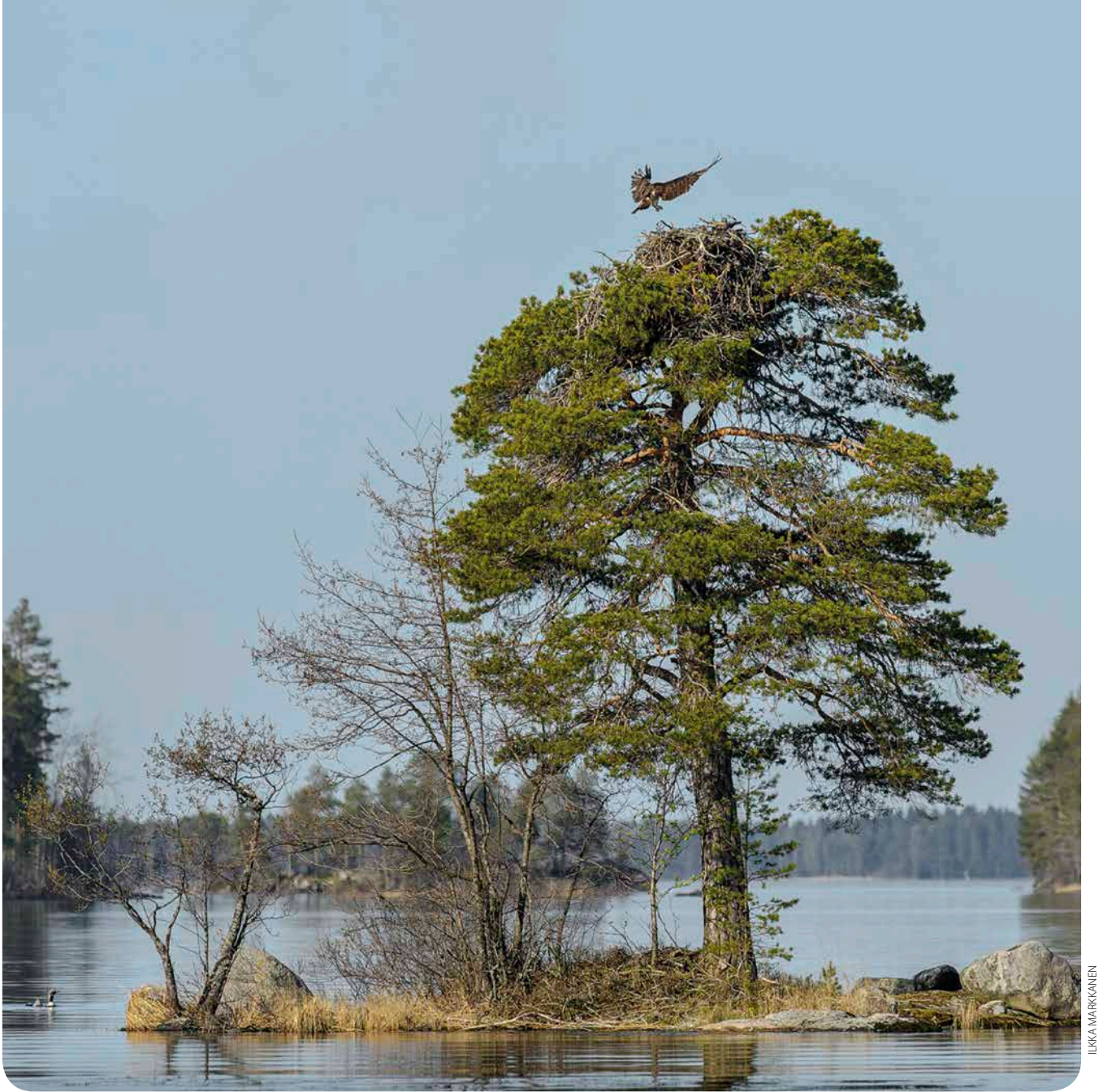

Linnuston tila Suomessa

Linnuston tila Suomessa

Tämän raportin tekeminen ei olisi ollut mahdollista ilman useiden organisaatioiden tai linnuharrastajien apua. Erityiskiitos yhteistyöstä: Luomus / Aleksi Lehtikainen, Metsähallituksen Luontopalvelut / Ari Rajasärkkä, Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus / Jorma Pessa, Etelä-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys / Hanna Aalto, Porin Lintutieteellinen Yhdistys / Asko Eriksson, Östra Nylands Fågel- och Naturskyddsförening / Martti Hario ja Suomen ympäristökeskus / Markku Mikkola-Roos.

Kiitos myös muille lintujen seuranta-aineiston tuottamiseen tai kannanmuutosten syiden selvittämiseen osallistuneille tahoille: Luonnonvarakeskus, useat elinkeino-, liikenne- ja ympäristö-keskukset ja yliopistot.

Raportin luonnosversioita ovat kommentoineet ja parantaneet Margus Ellermaa, Irina Herzon, Aleksi Lehtikainen, Ari Rajasärkkä, Apoo Salmela, Tuomas Seimola ja Kirsi Peltonen. Suuri kiitos!

Suurin kiitos kuuluu tuhansille aineistoa tuottaneille lintuharrastajille. Kiitos myös kuvaajille raportin valokuvista.

Raportin toimittajat: Teemu Lehtiniemi, Tero Toivanen ja Jan Södersved

Taitto: Jyrki Heimonen / Tmi Iduli

Paino: Grano, Helsinki 2021

Kannen kuva: Helmipöllön poikanen, Heikki Ketola / Vastavalo

BirdLife Suomi ry
Annankatu 29 A 16
00100 Helsinki
puh. 010 406 6200
(ark. klo 10–15)
toimisto@birdlife.fi
www.birdlife.fi

Linnuilla on meille tärkeä viesti

Kädessäsi on kautta aikain ensimmäinen Linnuston tila Suomessa -raportti. Se on tuotettu, jotta me kaikki tiedämme, miten Suomen linnuilla menee ja minkälaisista toimenpiteistä linnusto hyötyy.

Linnuston tila -raportti on lintuharrastajien työnäyte. Ne erinomaiset tiedot, jotka meillä on Suomen linnustosta ja sen muutoksista, ovat vapaaehtoisten lintuharrastajien lukemattomien maastotuntien ansiota. Lintuhavainnoista on asiantuntevien tutkijoiden käsissä syntynyt kannanmuutoksia kuvaavia indeksejä, joiden perusteella pystymme sanomaan, mitä lintumaailmassa tapahtuu.

Raportin tärkein sisältö on kertoa, millaisilla toimenpiteillä vähenevien lajien kannat saadaan nousuun. Toivomme, että näitä suosituksia otetaan laajasti käyttöön. Jokaisen linnuista kiinnostuneen tahto on, että tähän raporttiin koottu tieto vaikuttaisi – muuttuisi teoiksi ja päätöksiksi.

Valitettavasti emme kaikkien lajien osalta pysty sanomaan, miksi muutoksia tapahtuu. Tulevaisuuden haasteena onkin syiden parempi ja syvällisempi ymmärtäminen. Onko sellaisia vielä tunnistamattomia syitä, joihin

pitää puuttua? Linnustonseuranta tarvitsee rinnalleen enemmän ja tarkempaa tutkimusta, jolla selvitetään lajikohtaisesti vähenemisen syitä. Tällaista tutkimusta tehdään Suomessa vähemmän kuin monissa muissa maissa.

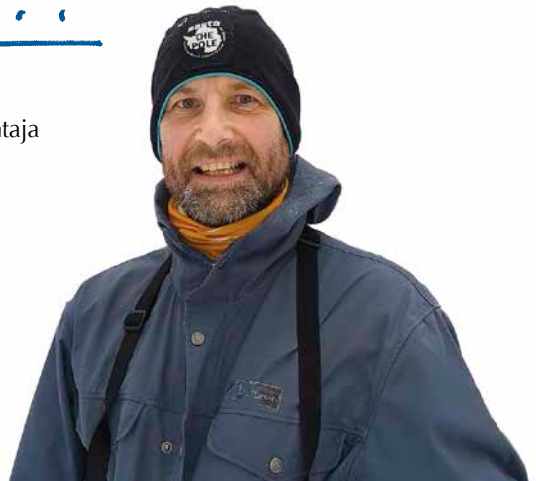
Vaikka linnut ovat taitavia laulamaan, kaikki eivät ymmärrä tai kuule niiden viestiä. Meidän täytyy huomioida linnut ja luonto omassa toiminnassamme. Viedään yhdessä tätä viestiä eteenpäin.

Mika Asikainen

Mika Asikainen

Hallituksen puheenjohtaja
BirdLife Suomi

**Vesipääskyn levinneisyys-
alue on pienentynyt, ja
laji on luokiteltu vähene-
misen vuoksi Suomessa
vaarantuneeksi.**

Suomen linnusto

PETTERI TOLVANEN

Suomessa pesii noin 250 lintulajia ja yli 50 miljoonaa lintuparia. Selvästi runsaimmat pesimälajit ovat pajulintu ja peippo: lähes joka kolmas Suomessa pesivä lintu on jompikumpi näistä. Kaikkiaan kahdentoista lintulajin pesimäkanta arvioidaan yli miljoonan parin suuruiseksi. Viidentoista harvalukuisimman lajin pesimäkanta on alle kymmenen paria, ja 55 lajin parimäärä jää alle tuhannen¹.

Suomi on erityisen tärkeä pesimäalue monelle pohjoisten metsien tai soiden pesimälinnulle. Useiden Euroopassa harvinaisten lajien kannasta suuri osuus pesii Suomessa: jopa 80 prosenttia Euroopan jänkäsirriäisistä ja puolet mustavikoista pesii meillä. Tilanne korostuu Euroopan unionin tasolla: yli 40 lajin EU-alueen kannasta vähintään puolet pesii Suomessa².

Linnusto muuttuu niiden elinympäristöjen ja olosuhteiden muuttuessa. Ihmisen toiminnalla on moninaisia vaikutuksia lintujen elinympäristöihin ja olosuhteisiin. Maa- ja metsätalouden tehostuminen, vesien rehevöityminen sekä soiden ojitus ovat tärkeimpiä syitä populaatioiden pienenemiselle. Toisaalta ympäristömyrkköjen väheneminen ja metsästyksen rajoittaminen ovat pelastaneet monia lintulajeja sukupuuton partaalta. Ilmaston lämpeneminen hyödyttää levinneisyydeltään eteläisten lintulajien ja vaikeuttaa pohjoisten lajien elämää.

Suuri osa Suomen linnuista on muutto-lintuja. Niihin vaikuttavat myös muuttomatkan ja talvehtimisalueiden tapahtumat. Lintukannoista huolehtiminen onkin yhteinen kansainvälinen tehtävä, johon tarvitaan työtä koko muuttoreitin varrella.

Menestyjiä ja häviäjiä

Suomen pesimälajistosta on 2000-luvulla hävinnyt kultasirkku, joka pesi meillä enimmillään muutaman sadan parin voimin. Myös kiljuhanhen edellisestä varmasta pesinnästä Suomessa on jo yli 20 vuotta. Suomessa viime vuosikymmeninä voimakkaasti vähentyneitä ja meiltä mahdollisesti lähitulevaisuudessa häviäviä lajeja ovat esimerkiksi peltosirkku, punasotka ja kuhankeittäjä. Lajien vähenemiseen ovat johtaneet sekä Suomessa että muualla muuttoreitin varrella tapahtuneet muutokset.

Suojelutyöllä on onnistuttu pelastamaan monia vähentyneitä lintulajeja. Esimerkiksi Suomen kansallislintu laulujoutsen pelastui, kun laji rauhoitettiin metsästykseltä. Ympäristömyrkköjen takia häviämisaarassa ollut merikotka on nykyään elinvoimainen laji kotkille tarjotun puhtaan talviravinnon ja ympäristömyrkköjen käyttökiellon ansiosta. Valkoselkätikka selvisi pahimman aallonpohjan ylitse, kun sen tärkeimmät esiintymispaikat suojeltiin suojeluohjelmalla.

Viime vuosikymmeninä runsastuneiden lajien joukossa on useita suurikokoisia lintuja, jotka ovat aiemmin kärsineet liiallisesta metsästyksestä. Myös monet levinneisyydeltään eteläiset ilmaston lämpenemisestä hyötynneet lajit, kuten mustarastas ja mustapääherttu, ovat selvästi runsastuneet.

Kokonaan uusina pesimälajeina Suomeen on vuoden 1980 jälkeen vakiintunut kymmenen lajia. Valkoposkihanhen ja merimetson kanta on jo pitkään laskettu tuhansissa, mutta muiden tulokkaiden (arosuohaukan, lampiviklon, pikkuhuitin, viiksitimalin, sitruunavästäräkin, ruokosirkka-linnun, pikkukultarinnan ja pussitaisen) pesimäkannat ovat yhä pienet.

Aiemmin häviämisaarassa ollut merikotka on nykyään elinvoimainen.

Suomessa pesii merkittävä osuus useiden lintulajien Euroopan kannasta³

Laji	Osuus kannasta
jänkäsirriäinen	82 %
mustaviklo	50 %
punakuiri	47 %
teeri	42 %
liro	41 %
telkkä	40 %
valkoviklo	40 %
metso	37 %
pikkulokki	35 %
laulujoutsen	33 %
tukkakoskelo	33 %
kuovi	33 %
pohjansirkku	31 %
isokoskelo	30 %
mustakurkku-uikku	29 %

IBA-alueet edistävät suojelua

■ Kansainvälisesti tärkeät lintualueet (IBA, *Important Bird and Biodiversity Areas*) on BirdLifen maailmanlaajuisen hanke, joka on edistänyt valtavasti linnuston ja muun luonnon suojelua. Hankkeessa kartoitetaan ja nimeetään alueet, jotka täyttävät valinnalle asetetut kansainväliset IBA-kriteerit. IBA-statuksen avulla on pystytty estämään lukuisia luonnon monimuotoisuudelle haitallisia hankkeita kehittyvissä maissa, joiden luonnonsuo-

jelulainsäädäntö on vielä vajavainen. EU:ssa Natura 2000 -verkoston linnustonsuojelualueiden valinta pohjautuu suurelta osin BirdLifen IBA-työhön. Suomessa on 100 IBA-aluetta.

Kirkkonummen saariston IBA-alue on suosittu lintujen tarkkailukohde ympäri vuoden. Talvien leudontumisen vuoksi Suomen IBA-alueiden merkitys vesilintujen talvehtimiselle on kasvanut.

PETTERI TOLVANEN

PETRI VAINIO

MICHA FAGER

MICHA FAGER

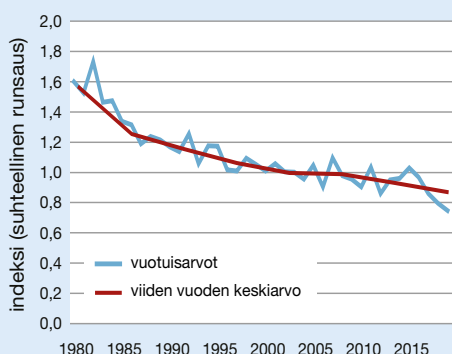
PETRI VAINIO

Mikä on lintuindikaattori?

■ Lintukantojen muutokset kertovat niiden elinolosuhteiden muutoksista. Lajien runsaus muuttuu sen mukaan, miten hyvin niiden elämän edellytykset täyttyvät. Esimerkiksi sopivien pesäpaikkojen tai ravinnon – kuten hyönteisten – väheneminen näkyy populaation pienenemisenä.

Linnut ovat hyviä ympäristön tilan indikaattoreita, koska ne ovat ravintoketjun huipulla, reagoivat muutoksiin ja niiden runsauden laaja-alainen seuranta on helppoa ja kustannustehokasta.

Yksinkertainen ja laajasti käytetty elinympäristön tilaa kuvaava indikaattori osoittaa indeksiarvoilla kyseisen ympäristön yleisten lajien runsauden yhteismuutosta⁴. Esimerkiksi maatalousympäristön tilaa kuvaava indikaattori kertoo 14 yleisen maatalousympäristön lintulajin kannanmuutoksista. Harvinaisia lajeja ei indikaattoris- sa ole, koska niistä kertyy seurannoissa liian vähän havaintoja luotettavien vuotuisarvojen laskemiseksi.

Lintukannat vaihtelevat luonnosta vuosien välillä, ja yksittäisten vuosien arvoinen vaikuttaa myös seurantamenetelmiin liittyvä satunnaisvaihtelu. Esimerkiksi viiden vuoden keskiarvoihin perustuva kuvaaja osoittaa selkeämmin 14 yleisen maatalousympäristössä elävän lintulajin kehityssuunnan kuin vuosittaisia arvoja osoittava kuvaaja.

Kuhankeittäjä ja varpunen ovat voimakkaasti vähentyneet, viiksitimali ja mustarastas taas runsastuneet.

- 1 Lehtinen, A., Below, A., Jukarainen, A., Laaksonen, T., Lehtiniemi, T., Mikkola-Roos, M., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rusanen, P., Sirkkiä, P., Tiainen, J. & Valkama, J. 2019: Suomen lintujen pesimäkantojen koot. – Linnut-vuosikirja 2018: 38–45.
- 2 Lintudirektiiviraportointi 2018: <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>
- 3 BirdLife International 2017: European birds of conservation concern: populations, trends and national responsibilities Cambridge, UK: BirdLife International.
- 4 European Bird Census Council 2020: <https://pecbms.info/trends-and-indicators/indicators/>

Yhä useampi lintu on punaisella listalla

Uhanalaisuusarvio on tärkeimpiä luonnon tilan mittareita. Suomen lintujen uhanalaisuus on arvioitu kuusi kertaa, viimeksi vuonna 2019. Punaisen listan lintulajien lukumäärä on ollut joka kerta edellistä suurempi. Tällä hetkellä peräti joka toinen Suomessa pesivä lintulaji on punaisella listalla.

Eniten punaisen listan lintulajeja on lintuvesillä, metsissä, tuntureilla ja maatalousympäristössä. Näissä ympäristöissä punaisen listan lajien määrä on myös kasvanut edellisen vuosikymmenen aikana eniten. Tärkeimmät lintujen uhanalaistumiseen johtaneet tekijät ovatkin vesistöjen tilan heikkeneminen, voimaperäinen maa- ja metsätalous sekä ilmastomuutos.

Lintujen uhanalaistumisen pysäyttäminen vaatii luonnon monimuotoisuuden huomiointa kaikessa toiminnassa. Kolme keskeistä

nopeasti toteutettavissa olevaa lintujen uhanalaisuutta vähentävää toimenpidettä ovat tehokas lintuvesien hoito ja kunnostus, luontojen ympäristötoimien vahvistaminen maatalouden tukijärjestelmissä sekä varttunutta metsää tarvitsevien lajien elinympäristöjen parempi huomioiminen metsätaloudessa¹.

Kaikki punaisella listalla olevat lajit eivät tarvitse erityisiä suojelutoimia. Uhanalaisia ovat vähentyneiden lajien lisäksi myös muutamat meillä toistaiseksi harvinaiset, mutta ilmaston lämmetessä todennäköisesti runsastuvat lajit sekä eräät luontaisesti harvalukuiset lajit. Uhanalaisuuden rinnalla arvioidaan sen vuoksi myös kunkin lajin suojelutarve.

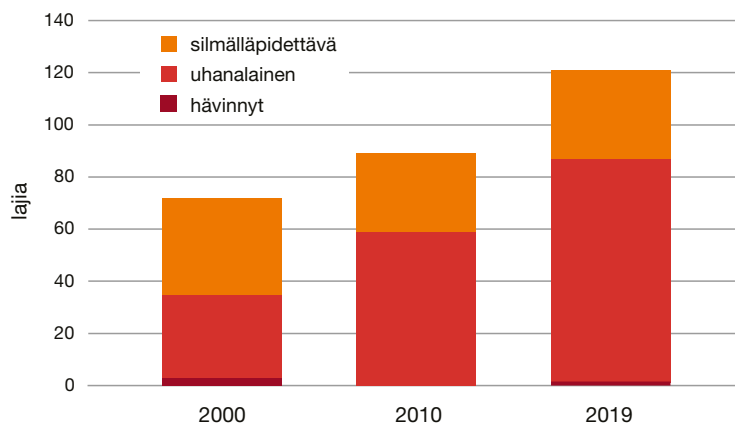
Äärimmäisen uhanalaiseksi todetut lintulajit

- kiljuhanhi
- punasotka
- pikku-uikku
- haarahaukka
- niittysuohaukka
- kiljukotka
- tunturihaukka
- suokukko
- pikkusirri
- rantakurvi
- heinäkurppa
- mustatiira
- turturikyöhy
- tunturipöllö
- kuningaskalastaja
- tunturikiuru
- vuorihemppo
- peltosirkku

Haarapääsky on selvästi vähentynyt ja arvioitu vaarantuneeksi.

MICHA FAGER

Punaisen listan lintulajien lukumäärä on kasvanut kahden vuosikymmenen aikana 72 lajista 121 lajiin.

Uhanalaisuusarviointi ja punainen lista

■ Lajien uhanalaisuusarvioinnin tuloksena syntyy punainen lista. Punaiselle listalle luetaan lajit, jotka on arvioinnissa todettu hävinneiksi, uhanalaisiksi, puutteellisesti tunnetuiksi tai silmälläpidettäviksi. Arviointi perustuu kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) kriteereihin². Uhanalaisuutta arvioidaan pääasiassa lajien esiintymisen muutosten ja runsauden perusteella. Laji on sitä uhanalaisempi, mitä voimakkaammin sen kanta on edellisen kolmen sukupolven tai vähintään kymmenen vuoden aikana pienentynyt tai mitä vähälukuisempi se on.

Korkeimpaan uhanalaisuusluokkaan, äärimmäisen uhanalaiseen, kuu-

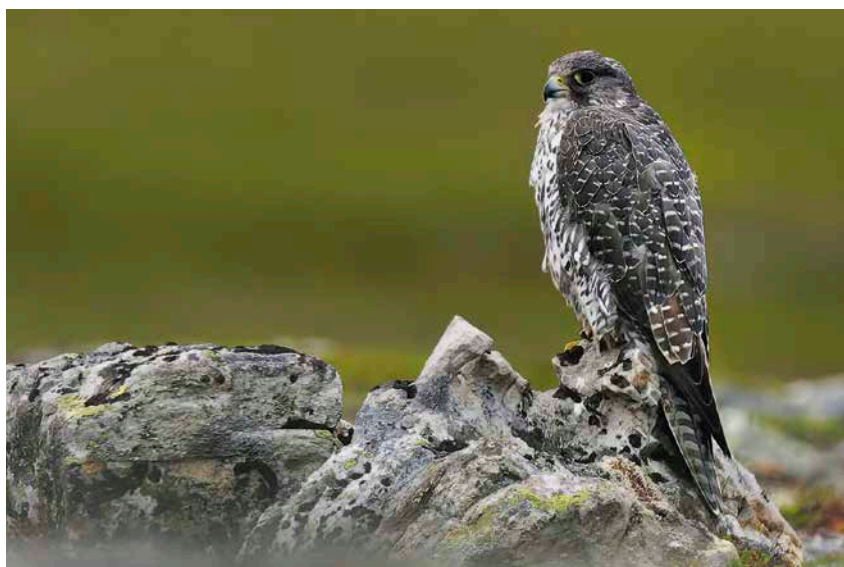
lut lajit ovat välittömässä vaarassa hävitä. Muiden uhanalaisten lajien luokkiin – erittäin uhanalaiseen ja vaarantuneisiin – kuuluvat lajit ovat huomattavasti vähentyneet tai harvinaisia. Silmälläpidettävät lajit ovat selvästi vähentyneet, mutta uhanalaisuus-kriteerit eivät aivan täyty.

Uhanalaisuusarvioinnissa tarkastellaan viimeaikaisia muutoksia. Sen vuoksi punaiselta listalta puuttuu aiempina vuosikymmeninä huomattavasti vähentyneitä lajeja, vaikka niiden kanta ei ole palautunut. Kriteerit täyttyvät vain, mikäli väheneminen on ollut voimakasta lajin edellisen kolmen sukupolven aikana.

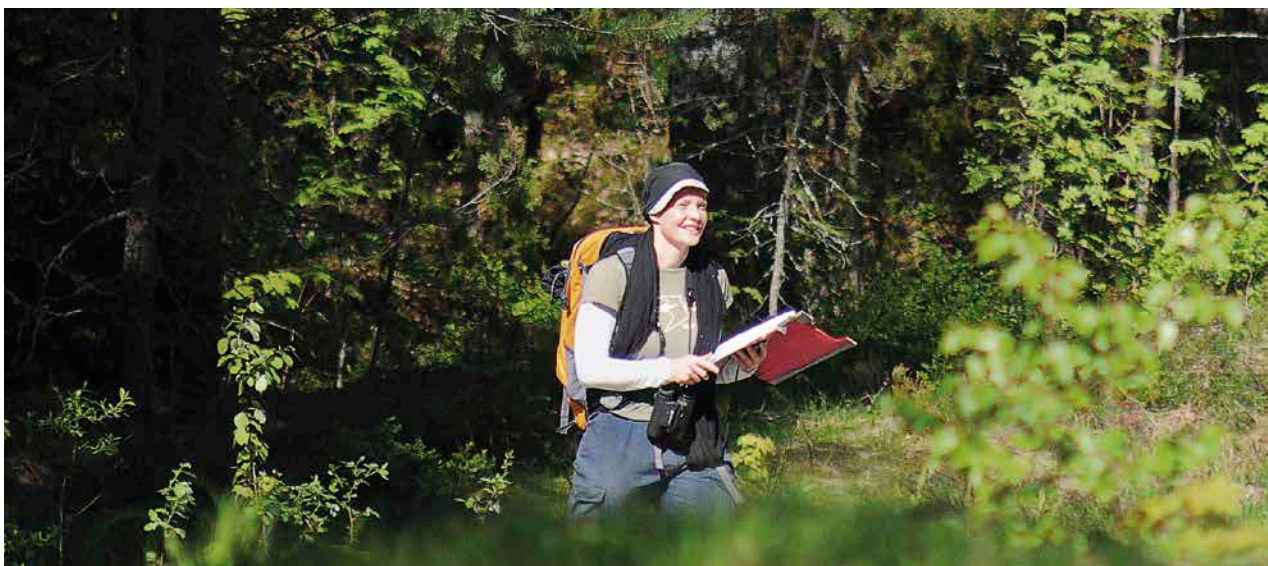
Punaisen listan lajien lukumäärä elinympäristöittäin vuosien 2000, 2010 ja 2019 uhanalaisuusarvioinnissa. Luokkaan muu kuuluvat muun muassa rakennetun ympäristön ja virtavesien lajit.

	2000	2010	2019
lintuvedet	11	21	27
karut järvet	3	5	3
maatalousympäristöt	13	9	19
suot	5	8	12
metsät	21	16	22
tunturialueet	10	14	20
Itämeri	6	9	10
muu	2	6	8

PERTTI RASP

Vain pohjoisimmassa Lapissa pesivä tunturihaukka on äärimmäisen uhanalainen.

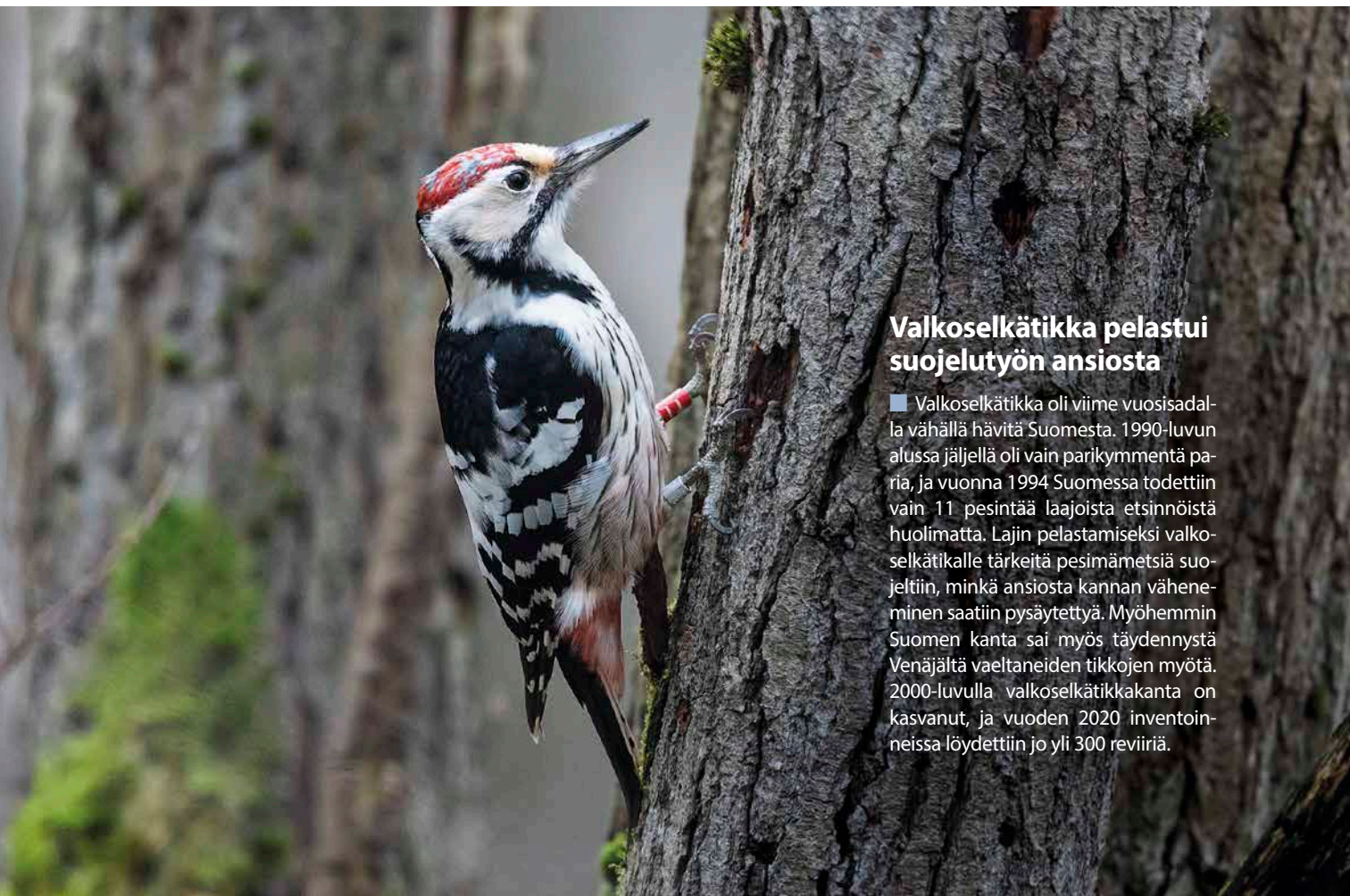
ALEKSI LEHIKONEN

Lintukantojen muutokset tunnetaan seurannan ansiosta

■ Linnut ovat Suomen parhaiten tunnettu eliöryhmä. Lintukantojen muutokset tunnetaan tuhansien lintuharrastajien ansiosta. Kesällä laskettavat vakiolinjat kertovat Suomen pesimälinnuston muutoksista ja talvilintulaskennat talvisen linnuston vaihtelusta. Näiden lisäksi tehdään tiettyihin elinympäristöihin, lajiryhmiin tai alueisiin liittyviä seurantoja. Valtaosaa

seurannoista koordinoi Luonnontieteellinen keskusmuseo (Luomus) yhteistyössä BirdLifen kanssa. Lisäksi alueellisten lintuyhdistysten ja BirdLifen seurannoissa tutkitaan esimerkiksi tärkeiden lintualueiden linnuston muutoksia. Viranomaisilla on myös omia seurantoja, kuten Metsähallituksen Luontopalveluiden toteuttama suojelualueiden linnustonseuranta.

Kaikki tallennetut lintuhavainnot ovat tärkeitä. Tarkasti ilmoitetut lintuhavainnot kertovat muun muassa lintujen muuton ajoittumisesta ja muuttavien sekä harvalukuisten lajien lukumäärän vaihteluista. Seurannan tuloksia käytetään muun muassa lintujen uhanalaisuuden arvioinnissa, ja ne ovat avainasemassa, kun tarkastellaan ihmisen toiminnan vaikutuksia luontoon.

Valkoselkätikka pelastui suojelutyön ansiosta

■ Valkoselkätikka oli viime vuosisadalla vähällä hävitä Suomesta. 1990-luvun alussa jäljellä oli vain parikymmentä paria, ja vuonna 1994 Suomessa todettiin vain 11 pesintää laajoista etsinnöistä huolimatta. Lajin pelastamiseksi valkoselkätikalle tärkeitä pesimämetsiä suojeltiin, minkä ansiosta kannan väheneminen saatiin pysäytettyä. Myöhemmin Suomen kanta sai myös täydennystä Venäjältä vaeltaneiden tikkojen myötä. 2000-luvulla valkoselkätikkakanta on kasvanut, ja vuoden 2020 inventoinneissa löydettiin jo yli 300 reviiriä.

Huomattavasti vähentynyt ei ole aina uhanalainen

■ Metso ei ole uhanalainen, vaikka Suomen metsokanta on pudonnut alle puoleen 1960-luvun jälkeen ja sen levinneisyysalue on supistunut Etelä-Suomessa. Uhanalaisuusarviossa tarkastellaan metso-kannan kehitystä kolmen edellisen sukupolven eli metsolla 20 vuoden aikana eikä kannan aikaisempaa vähenemistä oteta huomioon. 2000-luvulla metsokanta on ollut vakaa ja laji on arvioitu elinvoimaiseksi. Vaikka metso on harvinainen eteläisimmässä Suomessa, se on suuressa osassa Suomea edelleen yleinen lintu.

MIA RÖNKKÄ

Vaarantuneen jouhisorsan metsästystä ei ole Suomessa rajoitettu, vaikka se olisi vähenemisen vuoksi perusteltua.

MICHA FAGER

Riistavesilinnut punaisella listalla

■ Riistasorsakannat ovat tällä vuosituhannella huomattavasti pienentyneet. Suomen 17 riistavesilintulajista punaisella listalla oli vuoden 2000 arviossa yksi ja vuoden 2010 arviossa kahdeksan. Vuoden 2019 arviossa punaisella listalla oli jo 11 vähentynyttä riistavesilintulajia. Metsästyksen rajoittaminen on yksinkertainen tapa auttaa punaisen listan riistalintulajeja,

sillä metsästyksen aiheuttama lisäkuolleisuus on haitallista pienenevälle populaatiolle. Sen vuoksi kanta ei välttämättä pääse elpymään edes hyvän poikasvuoden jälkeen. Vähentyneiden lajien metsästystä on rajoitettava riittävän pitkäksi ajaksi, jotta populaatiot voivat palautua elinvoimaisiksi.

- 1 Tiainen, J., Lehtiniemi, T., Lehtikainen, A., Jukarainen, A., Mikkola-Roos, M., Below, A., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rintala, J., Rusanen, P., Sirkiä, P. & Valkama, J. 2019: Suomen lintujen uhanalaisuus 2019. – Linnut vuosikirja 2018: 14–25.
- 2 IUCN 2019: Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria.

Lintuvedet kasvavat umpeen – vesilinnut vähenevät

Lintuvedet eli matalat ja kasvillisuudeltaan monipuoliset järvet, merenlahdet ja jokisuistot ovat linnustoltaan runsaimpia elinympäristöjä ja suosittuja lintujen tarkkailupaikkoja. Ne ovat viime vuosikymmeninä huomattavasti muuttuneet. Rantaniityt ovat metsittyneet, vesikasvillisuus on yksipuolistunut ja avovesiala pienentynyt. Ravinnekuormitus on muuttanut lintuvesien kalastoa ja muuta eliöstöä.

Lintuvedet ovat ensisijainen elinympäristö noin 40 lajille, kuten monille vesilinnuille ja rantaniittyjen kahlaajille. Lintuvesien lajeista yli 60 prosenttia on punaisella listalla. Etenkin monen vesilinnun kannankehitys on Suomessa erittäin huolestuttava: esimerkiksi aikanaan lintuvesien runsaslukuisimpiin lajeihin kuulunut punasotka on jo äärimmäisen uhanalainen.

Myös erittäin uhanalainen mustakurkku-uikku on lähes kadonnut lintuvesiltä, vaikka menestyikin vielä sisäsaaristossa¹.

Vesilintujen väheneminen johtuu erityisesti rehevöitymisestä ja umpeenkasvusta. Kilpailu useiden sukeltajasorsien pääravinnosta – pohjaeläimistä ja muista vesiselkärangattomista – on lisääntynyt², koska rehevöitymisestä hyötynneet särkikalat ovat runsastuneet. Sukeltajasorsille tärkeät avovesialat ovat pienentyneet, ja vesikasvillisuuden mosaiikkimainen rakenne on monin paikoin kadonnut. Vierasperidot – minkki ja supikoira – ovat todennäköisesti heikentäneet vesilintujen pesimätulosta ja yhdessä umpeenkasvun kanssa vaikuttaneet loppukolonioiden katoamiseen lintuvesiltä. Loppukoloniat ovat vesilinnuille tärkeitä tarjoamalla suojaa pesinnöille.

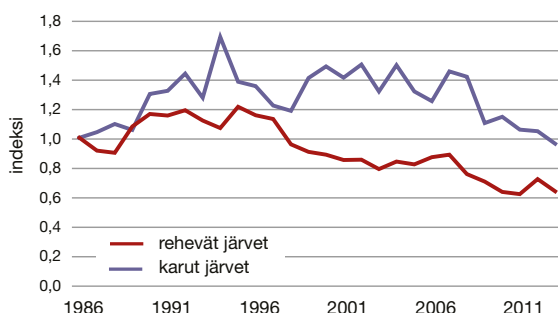
Kokemäen Puurijärvi on Suomen parhaita lintuvesiä. Järven linnusto on hyötynyt mittavista kunnostustoimista.

Karuilla vesillä viihtyvä kuikka on runsastunut.

Karujen vesien vesilinnut ovat selvinneet lintuvesien lajeja paremmin

■ Lintuvesien vesilintukannat ovat suunnilleen puolittuneet 1990-luvun puolivälistä. Karuja vesistöjä suosivien lajien kannankehitys on ollut suotuisampi³. Esimerkiksi kalaa syövä kuikka on selvästi runsastunut 2000-luvulla. Myös telkkä ja muut monenlaisissa vesistöissä viihtyvät linnut ovat menestyneet paremmin kuin reheviin vesiin erikoistuneet lajit³.

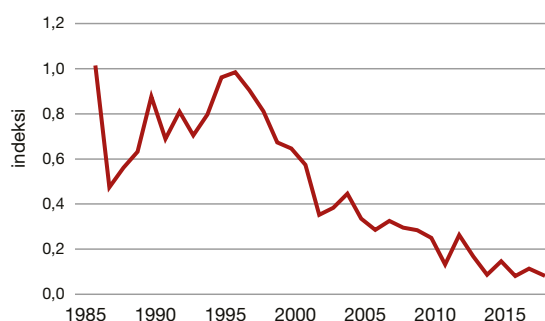

Vesilintukannat ovat kehittyneet eri tavoin karuilla ja rehevillä järvillä valtakunnallisten vesilintulaskentojen perusteella.

Aineisto: Luomus ja Luonnonvarakeskus.

MICHA FAGER

Punasotkan kanta on romahtanut. Aineisto: valtakunnalliset vesilintulaskennat 1986–2018 / Luomus ja Luonnonvarakeskus.

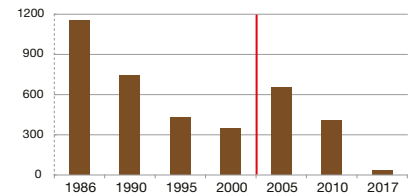
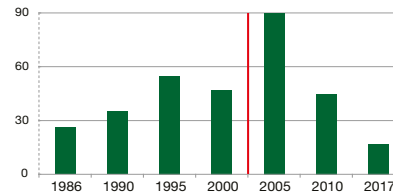
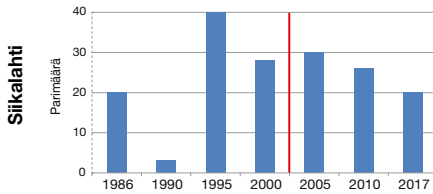
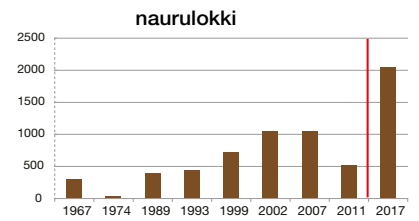
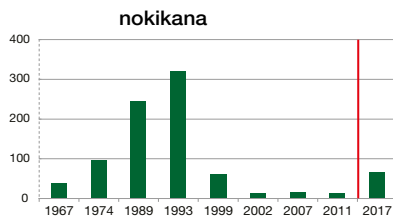
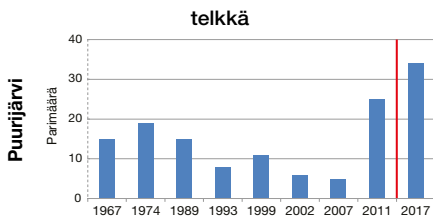
Euroopan punasotkat hupenevat

■ Äärimmäisen uhanalaisen punasotkan väheneminen alkoi ilmeisesti jo 1970-luvulla. Vielä 1990-luvulla lajin pesimäkanta arvioitiin silti yli 10 000 pariksi. Tämän jälkeen Suomen punasotkakanta on pienentynyt jopa 90 prosenttia. BirdLifen vuoden lintu -hankkeessa vuonna 2018 punasotkia arvioitiin pesivän Suomessa enää 600–750 paria⁴. Punasotka on vähentynyt

hälyttävää tahtia koko levinneisyysalueellaan, ja se on nykyään Euroopassa ja maailmanlaajuisesti vaarantunut.

Punasotkan väheneminen johtuu todennäköisesti vesien liiallisesta rehevöitymisestä. Rehevöityminen aiheuttaa muun muassa veden samenenemisen, mikä johtaa sukeltajasorsille tärkeän uposkasvillisuuden vähenemiseen ja hyödyttää särki-

kaloja, jotka kilpailevat ravinnosta vesilintujen kanssa. Punasotkat pesivät mielellään loppikolonioiden suojassa, joten naurulokin katoaminen lintuvesiltä on ollut punasotkalle haitallista. Vieraspedit ovat luultavasti heikentäneet punasotkan poikastuottoa, ja myös metsästys lajin talvehtimisalueilla Länsi-Euroopassa on voinut vaikuttaa taantumiseen.

Kokemäen Puurijärvellä 2010-luvun alussa tehdyt kunnostukset johtivat sekä nokikanakannan elpymiseen että naurulokkikolonian kasvuun. Parikkalan Siikalahdella on tehty kunnostuksia viimeksi 2000-luvun alussa, ja molempien lajien kannat ovat tilapäisen nousun jälkeen sittemmin romahtaneet. Monenlaisissa vesistöissä viihtyvän telkän kannankehitys on ollut tasaisempi. Punainen viiva osoittaa viimeisimmän kunnostuksen ajankohdan. Aineisto: Metsähallituksen Luontopalvelut.

Lintuvesien kunnostus auttaa vesilintuja

■ Vesilintuja voidaan auttaa niiden elinympäristöjä kunnostamalla. Esimerkiksi ruoppaus, vedenpinnan nostaminen pohjapadon avulla, ruovikoiden niitto tai rantojen avoimena pitäminen laiduntavan karjan avulla sekä tehokalastus ovat johtaneet säännöllisesti vesilintukantojen elpymiseen. Tutkimuksissa muun muassa punasotkan on todettu hyötyvän laajamittaisesta särkikalojen poistosta⁵. Kunnostustoimet on kuitenkin valittava elin-

ympäristön ja kohteena olevan lajiryhmän mukaan. Esimerkiksi merenlahdilla laidunnus, joka pitää rannat avoveteen asti niukkakasvuisina, on usein tehokkain toimenpide⁶. Sisävesillä on usein välttämätöntä lisätä avovesialaa.

Laajamittaiset kunnostustoimet ovat muun muassa Kokemäen Puurijärvellä auttaneet sekä vesilintuja että naurulokkia. Lintuvesiä on kuitenkin hoidettava jatkuvasti, koska kunnostus ei pysäytä rehe-

voitymistä ja umpeenkasvua. Esimerkiksi Parikkalan Siikalahdella lintukannat kasvoivat ruoppausten ja muiden kunnostustoimien jälkeen, mutta romahtivat jälleen, koska hoitoa ei jatkettu. Viime vuosina naurulokin pesimäkanta Siikalahdella on huvennut muutamiin kymmeniin pariin ja aiemmin hyvin runsaslukuiset punasotka ja mustakurkku-uikku ovat jo lähes kadonneet alueen pesimälajistosta.

Mikä avuksi?

Vesilintujen elinympäristöjä on kunnostettava ja hoidettava. Lintuvesille on laadittava hoitosuunnitelmat ja varmistettava hoidon rahoitus ja sen jatkuvuus. Kalojen ravintokilpailua vähentäviä toimenpiteitä, kuten särkikalojen tehokalastusta, on lisättävä, ja linnuille tärkeiden ranta-alueiden laidunnusta on suositava, jotta rannat pysyvät avoimina. Lokki- ja vesilintujen suosimia tekosaaria on tarpeen kokeilla laajemmin: niitä on rakennettu toistaiseksi vähän, mutta kokemusten perusteella niillä voidaan parantaa huomattavasti lintujen pesimätulosta. Hoidetuilla kohteilla lintujen pesimämenestystä kannattaa yrittää parantaa myös vieraspetojen tehopoistoilla.

Pitkällä aikavälillä lintuvesien tila ja hoitotarve riippuu valuma-alueilta tulevasta ravinnekuormituksesta. Tässä sekä maa- että metsätalouden aiheuttamien ravinne päästöjen hillitseminen on avainasemassa.

- Toivanen, T. 2014: Vuoden lintu -kartoitusten tulokset 2012: Mustakurkku-uikusta on tullut saariston lintu. – Linnut-vuosikirja 2013: 4–9.
- Sammalkorpi, I., Mikkola-Roos, M., Lammi, E. & Aalto, T. 2014: Ravintoketjukunnostus lintuvesien hoidossa. – Linnut-vuosikirja 2013: 154–163.
- Lehikoinen, A., Rintala, J., Lammi, E., & Pöysä, H. 2016: Habitat-specific population trajectories in boreal waterbirds: alarming trends and bioindicators for wetlands. – Animal Conservation 19: 88–95.
- Toivanen, T. 2019: Katsaus punasotkakannan nykytilaan ja kannankehitykseen eri osissa Suomea: Vuoden lintu -hankkeen 2018 tulokset. – Linnut-vuosikirja 2018: 6–13.
- Fox, A. D., Balsby, T. J. S., Jørgensen, H. E., Lauridsen, T. L., Jeppesen, E., Søndergaard, M., Fugl, K., Møysen, P. & Clausen, P. 2019: Effects of lake restoration on the breeding abundance of the globally declining Common Pochard (*Aythya ferina* L.). – Hydrobiologia 830: 33–44.
- Lehikoinen, P., Lehikoinen, A., Mikkola-Roos, M. & Jaatinen, K. 2017: Counteracting wetland overgrowth increases breeding and staging bird abundances. – Scientific Reports 7: 41391.

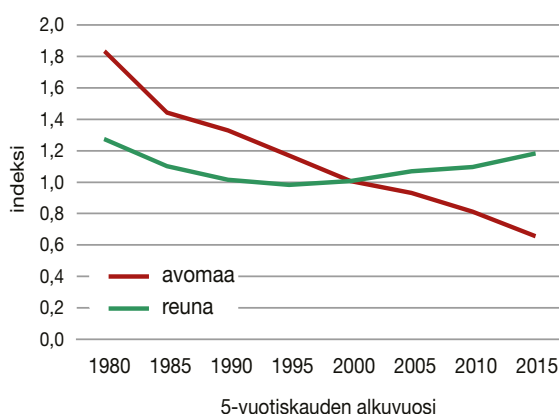
Peltolinnusto kärsii tehomaataloudesta

Lähes kymmenesosa Suomen maapinta-alasta on maatalousympäristöä. Peltosen, niiden pientareiden, saarekkeiden ja maatilojen kirjoma maisema tarjoaa pesimäympäristön monille lintulajeille. Ensimmäisistä maatalousympäristössä pesii noin 40 lajia. Maatalousympäristö on lisäksi tärkeä ruokailualue kymmenille muille lintulajeille muuttokauden aikana. Maatalousympäristössä pesivistä lajeista punaisella listalla oli 19 lajia vuonna 2019, mikä on 10 lajia enemmän kuin vuonna 2010.

Maatalous on viime vuosikymmenten aikana huomattavasti muuttunut. Tilakoko ja peltolohkojen koko on kasvanut, tuotanto tehostunut ja tuotantosuunnat alueellisesti keskittyneet. Maatalousmaisema on yksipuolistunut. Linnut ovat kärsineet rehunkorjuun tehostumisesta sekä talviaikaisen kasvillisuuden, avo-ojien, viljelemättömien saarekkeiden ja laitumien vähenemisestä. Laitumien määrä on pienentynyt nopeasti: laidunala puolittui vuosien 2010 ja 2018 välillä, vaikka karjan määrä pysyi lähes samana. Nykyään lähes kolmannes naudoista ei pääse lainkaan laitumelle eikä reilu viidennes lainkaan ulos¹.

Maatalousympäristön lintulajien runsaus on keskimäärin lähes puolittunut 1980-luvun alusta. Väheneminen on hidastunut mutta on jatkunut edelleen 2000-luvun aikana. Muutos on ollut erityisen suuri lajeilla, jotka sekä pesivät että ruokailevat peltomaalla. Nämä lajit ovat vähentyneet keskimäärin noin 65 prosenttia 1980-luvun alusta ja edelleen yli kolmanneksen 2000-luvulla. Sen sijaan peltojen reunalajit, jotka eivät pesi avomaalla, mutta käyttivät peltoja ruokailuun, ovat kestäneet muutokset paremmin.

Maatalouden tehostuminen on muuttanut sekä maisemaa että linnustoa. Kottaraiskannan romahdus puhutti jo 1970-luvulla.

Maatalousympäristön yleisten pesimälintujen runsaus on lähes puolittunut 1980-luvun jälkeen. Etenkin avomaalla pesivät lintulajit ovat vähentyneet. Peltojen reunalajien kannat eivät sen sijaan ole pienentyneet². Aineisto: Luomus.

Hyönteiset ja hyönteis-syöjät ovat vähentyneet

■ Vasta 2010-luvulla Euroopassa on havahduttu hyönteiskantojen romahtamiseen ja pölyttäjien vähenemiseen³. Hyönteisten runsaudentvaihtelusta ei ole vastaavaa seuranta-aineistoa kuin linnuista. Niin Euroopassa laajemmin kuin Suomesakin lintukantojen muutokset ovat jo pitkään viitanneet hyönteisten vähenemiseen, sillä useiden hyönteisiä syövien maatalousympäristöjen lajien kannat ovat pitkään laskeneet. Esimerkiksi hyönteisistä riippuvaiset pääskyt on jo todettu Suomessa uhanalaisiksi. Hyönteiskantojen pienenemisen uskotaan liittyvän maatalouden tehostumiseen – erityisesti torjunta-aineiden käyttöön.

MICHA FÄGER

Rakennuksiin pesänsä muuraava, lentäviä hyönteisiä syövä räystäspääsky on vähentynyt voimakkaasti.

Suojelu auttoi tuulihaukkaa

■ Pellon yllä paikallaan leikuteleva tuulihaukka oli ennen peltomaiseman peruspetolintu. Lajin kanta romahti 1970-luvulla ilmeisesti ravintoketjun huipulle kertyvien hyönteismyrkkyjen takia. Nykyään tuulihaukka on jälleen yleinen näky Suomen pelto-alueilla. Kannan kasvua on auttanut paitsi haitallisimpien ympäristömyrkkyjen kieltäminen myös lintuharrastajien tekemä mittava pönttöys. Latojen pätyihin asetetut pönttöt tarjoavat tuulihaukoille turvallisen pesäpaikan.

PERTTI RASP

Peltosirkku jäi maatalouden tehostumisen jalkoihin

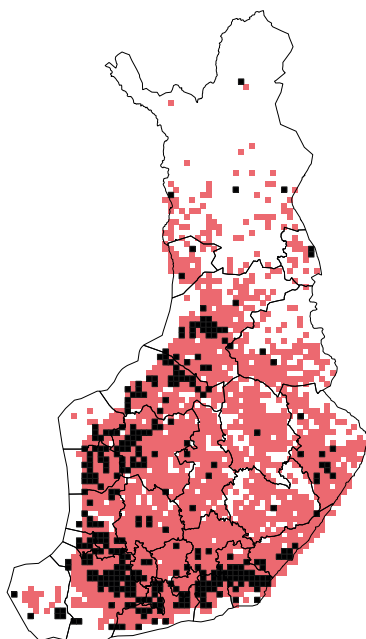
■ Peltosirkku on vähentynyt enemmän kuin mikään muu Suomen lintulaji: edellisen 30 vuoden aikana sen kanta on pienentynyt jopa 99 prosenttia. Enimmillään satojen tuhansien parien peltosirkkukanta on supistunut muutamaksi tuhaneksi, ja laji on jo kadonnut suuresta osasta Suomea.

Peltosirkun vähenemisen syiden oletettiin pitkään olevan yksin Suomen rajojen ulkopuolella, koska laji talvehtii Afrikassa ja peltosirkkuja pyydystettiin muuttoaikaan muun muassa Ranskassa. Viime vuosien tutkimusten mukaan vähenemisen pääsyyt ovat mitä ilmeisimmin pesimäalueilla. Suomen peltosirkut eivät juuri muuta pyyntialueiden kautta, mutta lajin tutkimukset viittaavat poikastuoton vähenemiseen⁴.

Poikastuoton heikkenemisen taustalla on tehoamaalous, erityisesti peltoalueiden elinympäristön yksipuolistuminen, kuten ojien, pientareiden ja viljelemättömien pienten kohteiden väheneminen. Myös kasvinsuojeluaineet, kuten neonikotinoidit, voivat olla tärkeä tekijä peltosirkun ja muidenkin peltolintujen taantumisessa. Esimerkiksi pohjoisamerikkalaisilla sirkuilla tehdyt tutkimukset viittaavat neonikotinoidien vaikuttavan jo pieninäkin pitoisuuksina lintujen suunnistamiseen ja lisäävän kuolleisuutta⁵.

Suomen peltosirkkukannan pelastamiseksi on tärkeää saada pesinnät onnistumaan niillä alueilla, missä peltosirkkuja vielä on. Tämä vaatii lajin elinvaatimusten huomiointia maataloudessa.

Peltosirkun levinneisyysalue on Suomessa huomattavasti pienentynyt. Punaisella on esitetty ne 100 neliökilometrin ruudut, joilla peltosirkku havaittiin kahden ensimmäisen lintuatlas-kartoituksen (1974–1979 ja 1986–1989) aikana ja mustalla ruudut, joissa laji havaittiin touko–heinäkuussa 2017–2020. Vuonna 2020 peltosirkun esiintymistä selvitettiin erityisen tehokkaasti BirdLifen vuoden lintu-hankkeessa. Aineisto: BirdLife / Tiira-lintutietopalvelu 2017–2020, Luomus / lintuatlas.

Mikä avuksi?

Peltolintujen vähenemisen pysäyttäminen vaatii lintujen parempaa huomioimista maataloudessa. Linnut hyötyvät esimerkiksi luomuviljelystä⁶, mutta lintujen elinmahdollisuuksia on silti mahdollista edistää kaikessa viljelyssä.

Laitumella ruokaileva karja ylläpitää runsasta hyönteislajistoa, mikä tarjoaa linnuille välttämättömän ravinnon etenkin poikasaikaan. Lintuja erityisesti hyödyttävien ei tehokäytössä olevien elinympäristöjen, kuten suurten aukeiden keskiosissa sijaitsevien harvakasvustoisten kesantojen, määrää on lisättävä, ja linnuille erittäin tärkeiden ruokailu- ja pesimäpaikkoja tarjoavien ojien ja jokien varsien pensaat ja matala puusto⁷, on säilytettävä. Haitallisten kasvinsuojeluaineiden käyttöä on rajoitettava. Talviaikaisen kasvipeitteisyyden ja ojien varsien talventörröttäjien suosiminen auttaa lintuja selviämään talvesta. Myös käytäntöjä rehunkorjuun ja kevätkylvön aiheuttamien pesä- ja poikastappioiden vähentämiseksi pitää kehittää.

Maatalouspolitiikassa on tuettava enemmän viljelytapoja, jotka tuottavat ympäristöhyötyjä ja poistettava tuet ympäristölle haitallisilta maataloustoimenpiteiltä.

- 1 Ruokatieto Yhdistys ry 2020: Tietohaarukka 2020 –tilastotietoa elintarvikealasta (www.ruokatieto.fi)
- 2 www.luonnontila.fi
- 3 Hallmann C. A., Sorg M., Jongejans E., Siepel H., Hofland N., Schwan H. et al. 2017: More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas. – PLoS ONE 12(10): e0185809.
- 4 Piha, M. & Seimola, T. 2021. Käsikirjoitus.
- 5 Eng, M. L., Stutchbury, B. J. M., & Morrissey, C. A. 2019: A neonicotinoid insecticide reduces fueling and delays migration in songbirds. – Science, 365(6458): 1177–1180.
- 6 Santangeli, A., Lehtikoinen, A., Lindholm, T. & Herzon, I. 2019: Organic animal farming increase farmland bird abundance in the Boreal region. – PLoS ONE 14(5): e0216009
- 7 Ekroos, J., Tiainen, J., Seimola, T. & Herzon, I. 2019: Weak effects of farming practices corresponding to agricultural greening measures on farmland bird diversity in boreal landscapes. Landscape Ecology, 34 p.389–402.

Soiden linnut vähenevät

– syynä ojitus, turvetuotanto ja ilmastonmuutos

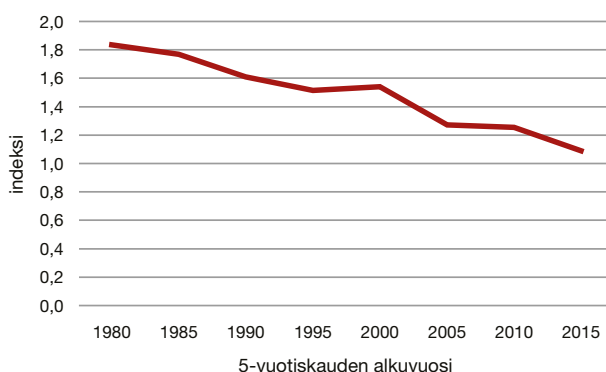
Suokukko on hävinnyt monilta soilta ja luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi lajiksi.

Kolmannes Suomen pinta-alasta on alun perin ollut suota. Soista reilu puolet on 1900-luvun puolivälin jälkeen ojitettu pääosin metsätalouskäyttöön. Vaikka uudisojituksia onkin tehty viime vuosina vähän, aikanaan kaivetut ojat heikentävät edelleen suolintujen elinympäristöjä ja kuivattavat myös luonnontilaisia soita.

Suot ovat ensisijainen elinympäristö noin 20 lintulajille. Niistä 12 eli yli puolet on punaisella listalla. Suolintujen kannat ovat Suomessa 1980-luvun alun jälkeen jopa puolittuneet. Aiemmin yleisistä soiden linnuista suokukko on nykyään äärimmäisen uhanalainen: peräti 95 prosenttia Suomen suokukoista on kadonnut muutamassa vuosikymmenessä¹. Myös monet muut Pohjois-Suomen soiden tyypilajit, kuten jänkäsirriäinen, mustaviklo ja vesipääsky, vähenevät ja vetäytyvät kohti pohjoista.

Suolintujen hupenemiseen ovat johtaneet erityisesti soiden ojitus² ja ilmaston lämpeneminen, mutta myös turvetuotanto on tuhonnut merkittä-

vän osan linnuille tärkeistä soista. Lisäksi talvehtimis- ja levähdysalueilla tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa etenkin suokukon vähenemiseen. Suokukot talvehtivat pääosin Länsi-Afrikassa, missä lintujen metsästyspaine on suuri etenkin kuivina kausina, jolloin kosteikot ovat pieniä.

Yleisten suolintujen kannankehitystä kuvaava indikaattori kertoo soiden linnuston vähenevän vääjäämättä. Aineisto: Luomus.

Suolinnut vähenevät myös kansainvälisesti tärkeillä lintualueilla

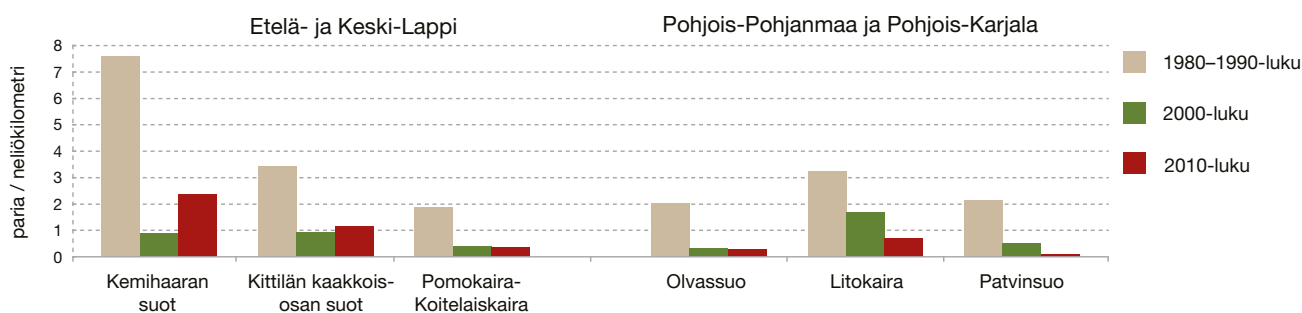
■ Suolintujen väheneminen on suurimpia muutoksia Suomen kansainvälisesti tärkeillä lintualueilla (IBA-alueilla). Viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana esimerkiksi jänkäsirriäinen ja mustaviklo ovat lähes kadonneet monilta eteläisiltä IBA-alueilta ja pohjansirkun ja suokukon pesimäkannat ovat pudonneet useimmilla IBA-alueilla murto-osaan. Nämä lajit vähenivät

voimakkaimmin viime vuosituhan-
nen lopulla. Sen jälkeen suokukko on jopa runsastunut pohjoisim-
millä IBA-alueilla, mutta vaikut-
taa kadonneen pysyvästi entisen
levinneyssuhteensa eteläosista. Pohjansirkun kannankehitys on 2000-luvulla tasaantunut¹, mutta monilla IBA-alueilla lajin kanta on laskentojen mukaan edelleen pienentynyt.

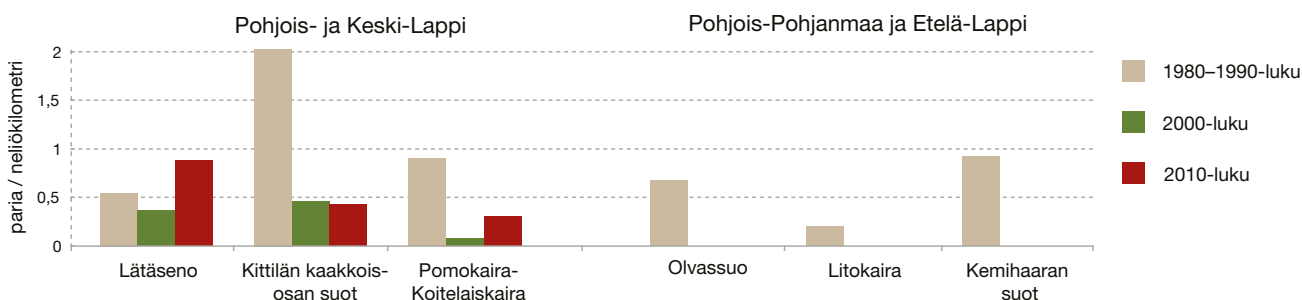

Pohjansirkku oli vielä viime vuosituhan-
nella yksi Suomen yleisim-
mistä lintulajeista,
jonka kannaksi ar-
vioitiin yli miljoona
paria.

PERTTI RÄSP

**Pohjansirkkukanta pieneni huomattavasti viime vuosituhan-
nen lopulla. Kannankehitys on tasaantunut 2000-luvulla, mutta
väheneminen on jatkunut etenkin eteläisillä IBA-alueilla.** Aineisto: BirdLife ja Metsähallituksen Luontopalvelut.

**Suokukkukanta romahti useimmilla IBA-alueilla 2000-luvulle tultaessa. Elpymistä on havaittavissa lähinnä pohjoisimmassa Suomessa.
Sen sijaan eteläisimmiltä IBA-alueilta suokukot näyttävät pysyvästi kadonneen.** Aineisto: BirdLife ja Metsähallituksen Luontopalvelut.

Etelän suot tyhjenevät

■ Eteläisessä Suomessa lähes 80 prosenttia soista on ojitettu ja suolinnuilla on hyvin vähän elinmahdollisuuksia suojelualueiden ulkopuolella. Turvetuotanto on kohdistunut harvoille luonnontilaisille soille ja lisännyt etelän suolintujen ahdinkoa. Jäljellä olevat sirpaleiset suojelualueet eivät enää riitä ylläpitämään elinkelpoisia populaatioita, mikä näkyy suolintu-

jen vähenemisenä myös suojelu-
alueilla.

Viime vuosikymmenien aikana Etelä-Suomen lirkanta on vähen-
tynyt kolmanneksen² ja keltävästäräkki on liki kadonnut monista ete-
läisistä maakunnistamme. Aikanaan yleisistä suolinnuista alueellisesti uhanalaisia ovat liron ja keltävästäräkin ohella paikoin myös kapustarinta, valkoviklo ja niittykirvinen.

Mikä avuksi?

Suolinnuston vähenemisen pysäyttäminen edellyttää laaja-alaisia toimenpiteitä ilmastonmuutoksen hillinnästä soiden ennallistamiseen. Ojituksen kuivattamat linnuille tärkeät suot on kunnostettava, ja ojituksen vaikutus jäljellä oleviin luonnontilaisiin soihin on pysäytettävä. Se voidaan tehdä esimerkiksi ohjaamalla oijen valumavedet luonnontilaisille soille. Turvetuotanto on lopetettava, ja siirtymäkauden aikainen tuotanto on ohjattava soille, joiden linnustolliset arvot ovat vähäiset.

¹ Väisänen, R. A., Lehtikainen, A. & Sirkkiä, P. 2018: Suomen pesivän maailinnuston kannanvaihtelut 1975–2017. – Linnut-vuosikirja 2017: 16–31.

² Fraixedas, S. Lindén, A., Meller, K. Lindström, Å., Keiße, O., Käläsf, J.A., Husbyg, M., Leivits, A., Leivits, M., Lehtikainen A. 2017: Substantial decline of Northern European peatland bird populations: Consequences of drainage. – Biological Conservation 214: 223–232.

Metsälinnusto kärsii tehometsätaloudesta – etenkin paikkalinnut vähenevät

Suurin osa Suomen pinta-alasta on metsää, ja Suomen runsaimmat lintulajit ovat metsälintuja. Tuottavasta metsämaasta on Suomessa suojeltu vain noin kuusi prosenttia, Etelä-Suomessa alle kolme prosenttia. Avohakkuisiin perustuvan metsätalouden takia suuri osa talousmetsistä on nuoria ja tasaikäisiä. Vanhaa monirakenteista metsää on jäljellä lähinnä vain luonnonsuojelualueilla.

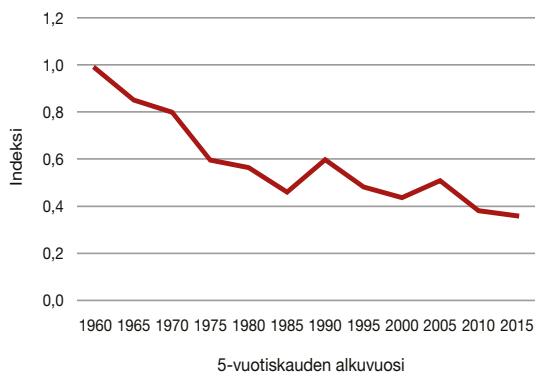
Metsissä pesii noin 80 lajia eli noin kolmannes Suomen lintulajeista. Metsätalous on

vaikuttanut metsälinnustoon suuresti: nykyään reilu neljännes metsälintulajeista on punaisella listalla. Viime vuosina vähentyneitä metsälajeja ovat erityisesti paikkalinnut, varttunutta metsää suosivat lajit sekä monet petolinnut¹, kuten helmipöllö. Metsälajien kannankehityksessä on silti eroja. Esimerkiksi monet levinneisyydeltään eteläiset, elinympäristövaatimuksiltaan joustavat lajit ovat runsastuneet ja levittäytyneet pohjoisemmaksi ilmaston lämpenemisen myötä².

MICHA FAGER

Vanhojen metsien hakkuissa tuhoutuu kanahaukan ja muiden petolintujen pesäpaikkoja.

Talvilintulaskennat osoittavat koko vuodenkierron ajan metsistä riippuvaisten paikkalintujen vähentyneen. Kuvassa on esitetty metsien paikkalintujen runsaus viiden vuoden jaksoissa. Aineisto: Luomus.

MARKUS VARESVOO / LINTUKUVA.FI

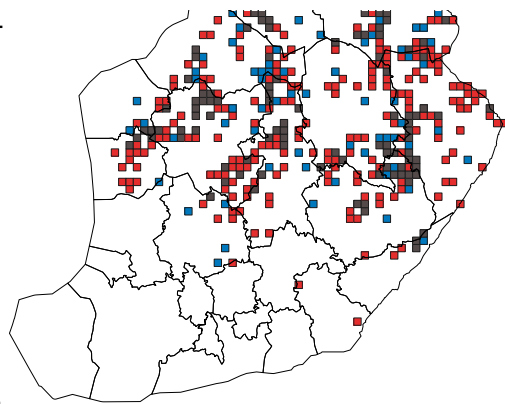
Kuukkeli on katoamassa Etelä-Suomesta

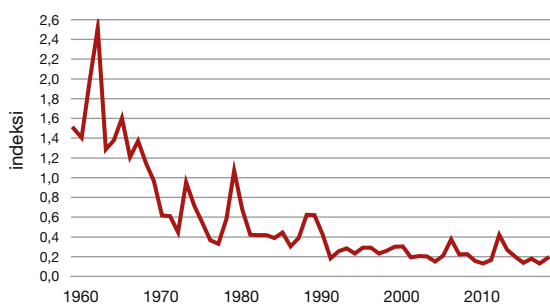
■ Vanhoista metsistä riippuvaliset linnut, kuten kuukkeli, ovat huvenneet varsinkin eteläisessä Suomessa, missä lajeille sopivia elinympäristöjä ei ole riittävästi. Vaikka yksittäiset vanhaa metsää vaativien lintulajien esiintymisalueet suojeltaisiinkin, populaatioiden pirstoutuminen johtaa usein lajin häviämiseen suojelusta huolimatta.

2000-luvun aikana monet kuukkelialueet muun muassa Pirkan-

maalla ja Suomenselällä ovat autioituneet ja Etelä-Karjalassa kuukkeli sinnittelee enää muutamien vanhan metsän sirpaleiden varassa. Kuukkeli vaatii elinpiirilleen ennen kaikkea yhtenäistä metsän peittävyttä sekä vanhaa metsää reviirin ydinalueeksi³. Laajat aukeat alueet – avohakkuut ja taimikot – rajoittavat kuukkelin liikkumista ja aiheuttavat pienten populaatioiden eristymisen ja lopulta häviämisen.

Kuukkeli on viimeisen vuosikymmenen aikana vähentynyt etenkin eteläisessä Suomessa. Tiira-lintutietopalveluun vuosina 2007–2010 ja 2016–2019 ilmoitettuihin havaintoihin perustuva vertailu osoittaa kuukkelin kadonneen laajoilta alueilta esimerkiksi Suomenselällä ja Pohjanmaalla. Punaisilta 100 neliökilometrin ruuduilta tehtiin havaintoja vain ensimmäisellä jaksolla, sinisiltä ruuduilta vain jälkimmäisellä jaksolla ja harmailla kummallakin jaksolla. Tiedot BirdLife / Tiira-lintutietopalvelu.

Teeren runsauden vaihtelu talvilintulaskennoissa osoittaa kanalintukantojen pienentyneen suuresti viime vuosisadalta. Nykyiset huippuvuodet ovat vain varjo aiemmasta. Aineisto: Luomus.

Kanalintukannat ovat vain varjo aiemmasta

■ Suomen metsäkanalintujen kannat ovat olleet aivan viime vuosikymmeninä jokseenkin vakaat. Silti metsätalous on vaikuttanut kanalintukantoihin suuresti: kanalintu vähenivät voimakkaimmin jo 1960–1970-luvuilla, tehometsätalou-

den yleistymisen ja soiden ojituksen vuosikymmenillä⁴. Metsien rakenteen yksipuolistumisen ja ojituksen ohella esimerkiksi kanalinnuille poikasaikaan tärkeän mustikan vähentämistä⁵ pidetään keskeisenä syynä kanalintukantojen pienenemiseen.

Metsien peruslinnun hömötiaisen alamäki syvenee

■ Suomen metsien tunnusomaisimpiin lintuihin kuuluvan hömötiaisen pesimäkanta on kääntynyt viime vuosina jyrkkään laskuun. Vielä 1900-luvun puolivälissä hömötiainen kuului Suomen viiden runsaimman lintulajin joukkoon. Nykyään hömötiainen on Suomessa erittäin uhanalainen 2000-luvulla tapahtuneen voimakkaan vähenemisen vuoksi. Myös vaarantuneen tötöttiäisen kannankehitys on viime vuosina ollut samansuuntainen.

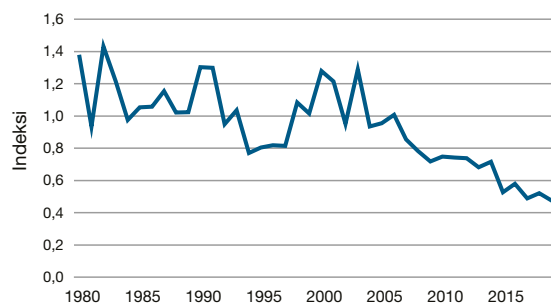
Tärkeänä syynä hömötiaisen vähenemiseen pidetään talvikuolleisuuden lisääntymistä⁶. Hömötiainen tarvitsee talvireviirilleen varttunutta

metsää ja suurikokoisia puita, mitkä ovat metsätalouden myötä vähenyneet. Kesällä hömötiaisen pesimätulosta ovat puolestaan voineet heikentää ruokailukohteena tärkeän lehtipuuvaltaisen alikasvoksen sekä pesimäpuiksi sopivien pötkelöiden väheneminen.

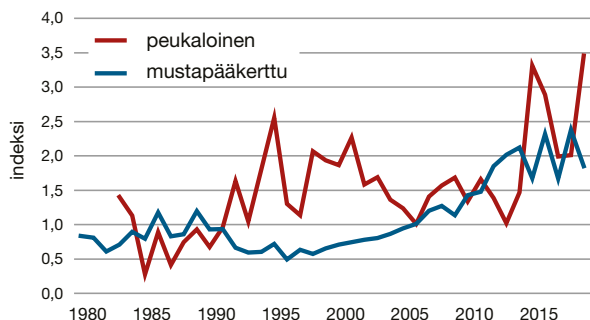
Vaikka ilmaston lämpeneminen esitetään usein syyksi metsälintujen ahdingolle, hömötiaisen vähenemisen ensisijainen syy ei ole ilmastonmuutos. Hömötiainen on levinneisyydeltään jokseenkin eteläinen laji, ja se on vähentynyt myös levinneisyysalueensa pohjoisosissa.

PERTTI KOSKIMIES

Kesäaikaisten linjalaskentojen perusteella Suomen hömötiaskanta on puolittunut reilussa vuosikymmenessä. Aineisto: Luomus.

Kesäaikaiset linjalaskennat kertovat monen eteläisen lajin, kuten peukaloisen (kuvassa) ja mustapääkertun, runsastuvan Suomen metsissä. Aineisto: Luomus.

Eteläiset metsälajit menestyvät

■ Levinneisyydeltään eteläiset lajit runsastuvat Suomen metsissä. Esimerkiksi Euroopan metsien tavallisimpiin lintuihin kuuluvan peukaloisen kanta on kasvanut viime vuosina huomattavasti – ankarien talvien säännöllisesti tuomista takapakeista huoli-

matta. Useimmat nyt runsastuvat eteläiset lajit eivät ole kovin vaateliaita elinympäristönsä suhteen, vaan ne pesivät monenlaisissa metsissä.

Mikä avuksi?

Nykyinen suojelualueiden verkosto on eteläisessä Suomessa riittämätön vaateliiden metsälintulajien kantojen ylläpitämiseksi. Metsien suojelua on siksi lisättävä, ja lintujen elinvaatimukset on otettava myös talousmetsien luonnonhoidossa nykyistä paremmin huomioon. Metsätaloudessa on suosittava linnuille tärkeitä rakennepiirteitä – esimerkiksi metsätiaisille talvella elintärkeitä varttuneita metsiä ja suuria puita, puuston rakenteen kerroksellisuutta ja linnuille ravintoa ja suojaa tarjoavaa runsasta alikasvosta. Hakkuiden määrää on vähennettävä, jotta varttuneen metsän lajeille säästyy enemmän elinympäristöjä. Monen tavallisen metsälajin, kuten kanalintujen, suosimiseksi tarvitaan avohakkuiden rinnalle metsän peitteisyyden säilyttävää jatkuva kasvatus.

Helmipöllö kärsii vanhojen metsien vähenemisestä ja metsien pirstoutumisesta.

- 1 Björklund, H., Saurola, P. & Valkama, J. 2020: Petolintuvuosi 2019 oli kohtalainen. – Linnut-vuosikirja 2019: 44–59.
- 2 Fraixedas, S., Linden, A. & Lehtikainen, A. 2015: Population trends of common breeding forest birds in southern Finland are consistent with trends in forest management and climate change. – *Ornis Fennica* 92: 187–203.
- 3 Suomen luonnonsuojeluliitto 2011: Metsänkäsittely kuukkelialueilla. <https://www.sll.fi/app/uploads/2018/10/metsankasittely-kuukkelialueella-2011.pdf>
- 4 Sirkkiä, S. 2010: Effects of large-scale human land use on Capercaillie (*Tetrao urogallus* L.) populations in Finland. – PhD thesis, Department of Biosciences, Faculty of Biological and Environmental Sciences, University of Helsinki, Finland <https://www.luonnontila.fi/fi/elinymparistot/metsat/me12-metsakasvillisuus>
- 5 Cirule, D., Krama, T., Krams, R., Elferts, D. Kaasik, A., Rantala, M. J., Mierauskas, P., Luoto, S. & Krams, I. A. 2017: Habitat quality affects stress responses and survival in a bird wintering under extremely low ambient temperatures. – *Science of Nature* 104: 99.

Suojelu on auttanut Itämeren lajeja

Saaristossa ovat puhaltaneet muutoksen tuulet.

Itämeren saaristo on ensisijainen pesimäympäristö runsaalle kahdellekymmenelle lintulajille, joista noin puolet on punaisella listalla. Saariston moninaisissa elinympäristöissä pesii lisäksi kymmeniä muun muassa metsien, maatalousympäristöjen ja sisävesien lajeja.

Saaristolinnusto on vaihdellut edellisen vuosisadan aikana enemmän kuin minkään muun elinympäristön. Vielä 1900-luvun puolivälissä saaret olivat pääosin hyvin avoimia, ja saaristo oli erityisesti tiirojen, kahlaajien, sotkien ja riskilän valtakuntaa. Saaristolintuja oli vuosikymmenet ylimetsästetty ja munia kerätty ihmisravinnoksi. Saaristossa pesivät linnut runsastuivat yleisesti 1990-luvulle saakka. Lajisto hyötyi suojelun tehostumisesta – muutamat myös elintason noususta ja sen mukanaan tuo-

mien kaatopaikkojen tarjoamasta ravinnosta. Samalla lajisto muuttui: isokokoiset lajit, kuten haahka, kyhmyjoutsen, harmaalokki ja hanhet¹ sekä myöhemmin myös merimetso, runsastuivat. Sittemmin monien edellisinä vuosikymmeninä runsastuneiden lajien kanta on vakiintunut tai jopa kääntynyt laskuun.

Saaristolintujen viime vuosikymmenien muutosten taustalla on useita tekijöitä. Jätteenkäsittelyn tehostuminen on romahduttanut kaatopaikoista aiempina vuosikymmeninä hyötynneen harmaalokin pesimäkannat. Selkälokki on puolestaan jo vuosikymmenten ajan vähentynyt muun muassa talvehtimisalueiden ympäristömyrkkujen ja harmaalokin harjoittaman poikassaalistuksen vuoksi. Rehevöityminen on hyödyttänyt kalaa syöviä lajeja, kuten merimetsoa, mutta vastaavasti aiheuttanut saarten rantojen umpeenkasvua, mikä on vähentänyt kahlaajien elinpaikkoja.

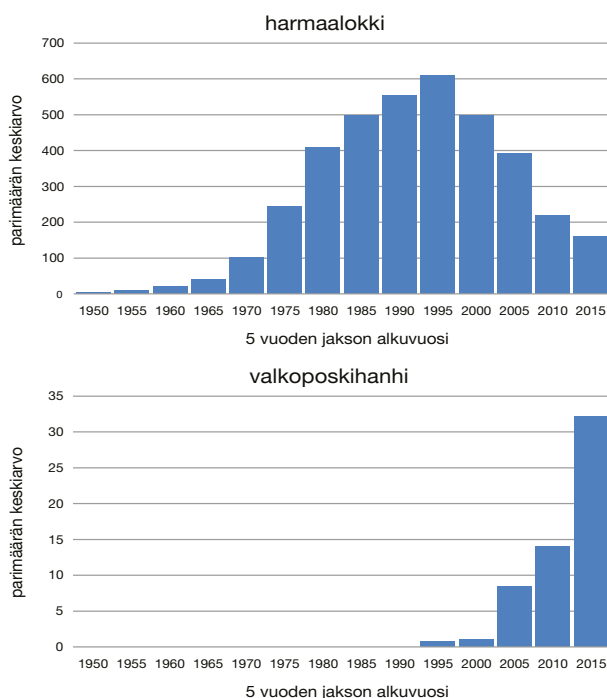
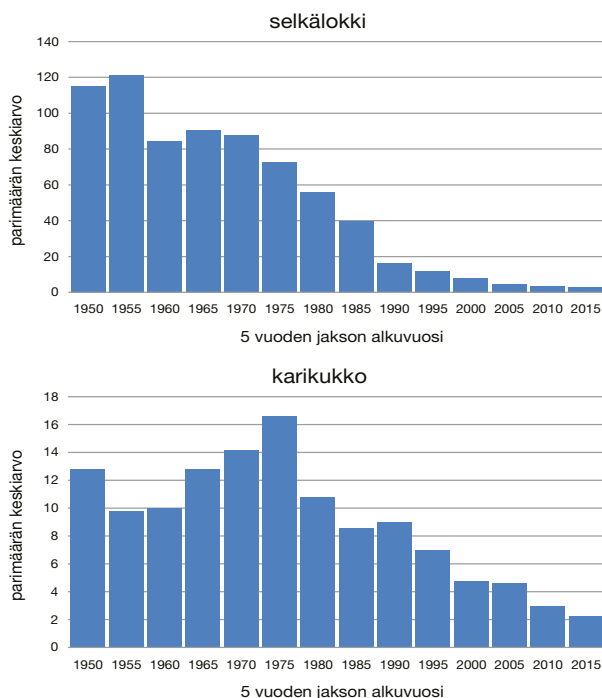
Ulkosaariston kivenkoloissa pesivä riskilä on herkkä vieraspeto minkin saalistukselle.

Yli 70-vuotinen aikasarja saaristolinnuston muutoksista

■ Loviisan Aspskärin luonnonsuojelualueen pesimälinnusto on laskettu vuosittain jo 1940-luvun lopulta alkaen. Myös useiden muiden saariston suojelualueiden

linnuston pitkäaikaismuutokset tunnetaan, mutta Aspskärin aineisto on täydellisin. Alueen linnuston pitkäaikaismuutokset kuvastavat saaristolinnuston kannanvai-

teluita myös laajemmin saaristossa. Aspskärin linnustonseurannasta vastaa loviisalainen luonnonsuojeluyhdistys Östra Nylands Fågel- och Naturskyddsförening.

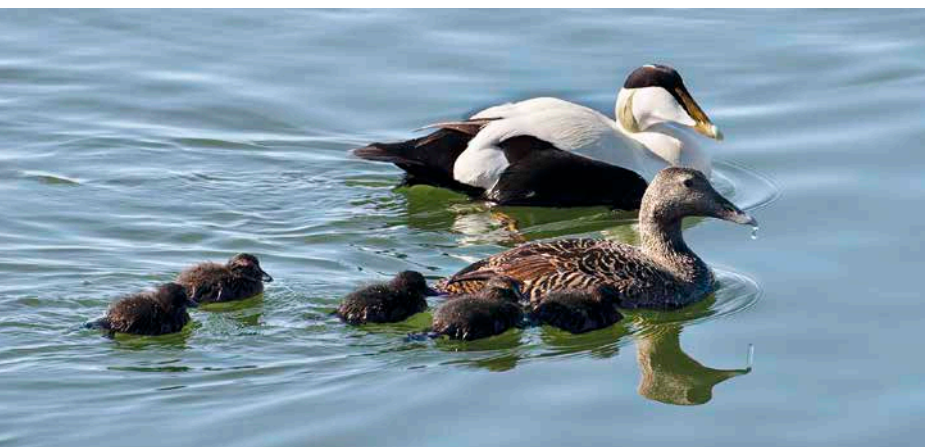
Aspskärin luonnonsuojelualueella on seurattu linnuston kannanvaihteluita vuodesta 1950 alkaen. Seurannan alkuvuosina runsaan selkälökin kanta on lähes hävinnyt. Harmaalökin kanta kasvoi lähes nolasta jopa yli kuudensadan parin, mutta on sittemmin huomattavasti laskenut. Seurannan alussa runsaimman kahlaajan, karikukon, kanta on romahtanut. Valkoposkikhanhia pesii alueella jo kymmeniä pareja, vaikka ensipesintä todettiin vasta vuonna 1996. Aineisto: Östra Nylands Fågel- och Naturskyddsförening.

Saariston vuosisataisille pesimäpaikoille on pitkäjänteisen suojelutyön tuloksena palannut vainosta ja ympäristömyrkyistä kärsinyt merikotka. Kotkia on nykyään moninkertaisesti enemmän kuin menneinä vuosikymmeninä, jolloin useat saaristolinnut runsastuivat. Nyt peto-saalissuhteessa eletään tasapainottumisen aikaa, mikä näkyy useiden lajien vähene-
misenä erityisesti ulkosaaristossa.

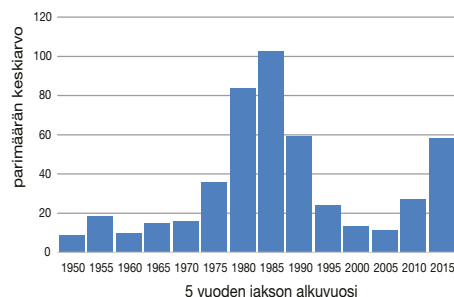
Saaristoalueille valtaosin jo 1970-luvulla levinnyt haitallinen vieraslaji minkki on monin paikoin heikentänyt useiden saaristolintulajien, kuten kivien koloissa pesivän riskilän, pesimätulosta. Ulkosaaristoon keskitetyn vieraspetojen tehopyynnin ansiosta minkistä on nykyään useilla alueilla aiempaa vähemmän haittaa, mutta vastaavasti minkkien aiheuttamat tuhot ovat kasvaneet siellä, missä pyynti on ollut liian vähäistä.

Selkälökki on vähentynyt pitkään sekä rannikolla että sisämaassa.

MICHA FAGER

Haahkan ylä- ja alamäet

■ Haahka oli viime vuosisadan puolivälissä paljon vähälukuisempi kuin nykyään. Vuosikymmenten ajan haahkoja oli ylimetästetty ja munia kerätty ravinnoksi. Haahkakanta yli kymmenkertaistui 1950-luvulta 1980-luvulle ja saavutti huippunsa 1990-luvun puolivälissä, minkä jälkeen kanta on pienentynyt. Nykyinen haahkakanta on samaa luokkaa kuin 1980-luvun alussa².

Haahka on edelleen saariston yleisin vesilintu. Suomessa arvioidaan pesivän

noin 100 000 paria. Haahkakanta on romahtanut etenkin Ahvenanmaan ja Varsinais-Suomen ulkosaaristossa. Vähenemisen yhtenä tärkeänä syynä pidetään merikotkan runsastumista. Merikotkan lisäksi myös minkki saalistaa haahkoja.

Saalistuspaine on ulkosaaristossa kovempi, minkä vuoksi suurempi osa haahkoista pesii nykyään suojaisemmassa väli-saaristossa. Lisäksi osa naaraista pitää saalistuksen vuoksi pesinnässä välivuosia ja aloittaa pesinnän myöhemmin kuin ennen.

Haahkan kannankehitystä on seurattu Aspskärin luonnonsuojelualueella vuodesta 1950. Alue on haahkan esiintymisen reuna-alueita, minkä vuoksi muiden esiintymisalueiden poikastuotto vaikuttaa alueen haahkakannan vaihteluun. Viimeaikaista Aspskäriä todettua kannannousua ei ole tapahtunut päälevinneisyysalueella. Aineisto: Östra Nylands Fågel- och Naturkyddsförening.

PETTERI TOLVANEN

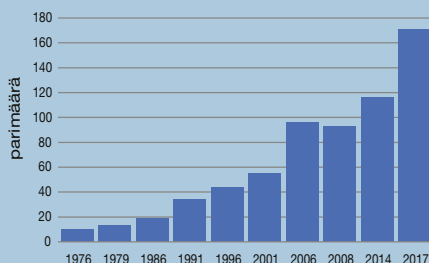
Mustapyrstökuiri hyötyy rantaniittyjen hoidosta

■ Mustapyrstökuiri on kosteita niittyjä suosiva kahlaaja, jonka Euroopan pesimäkanta on vähentynyt selvästi alle puoleen 1980-luvulta. Laji on kärsinyt rantaniittyjen vähenemisestä ja maatalouden tehostumisesta. Mustapyrstökuiri on todettu EU:n alueella erittäin uhanalaiseksi, ja vähenemisen pysäyttämiseksi on laadittu kansainvälinen lajisuojelusuunnitelma. Suun-

nitelmasta huolimatta lajin väheneminen on jatkunut.

Suomessa mustapyrstökuiirin kannankehitys on ollut muuhun Eurooppaan verrattuna päinvastainen. Valtaosa Suomen mustapyrstökuireista pesii Pohjois-Pohjanmaalla Liminganlahden ympäristössä, joka on ollut pitkään lajin ainoa pysyvä pesimäalue. Seudun suojelualueiden meren-

rantaniittyjen kunnostus ja hoito on hyödyttänyt mustapyrstökuiiria. Alueen kanta oli 1980-luvulla noin 20 paria ja nykyään lähes 200 paria. Kannan kasvun myötä kuitrit ovat alkaneet pesiä rantaniittyjen lisäksi myös lähialueen pelloilla. Pesintöjä on viime vuosina todettu aiempaa useammin myös muualla Pohjanmaalla sekä Pohjois-Karjalassa.

Mustapyrstökuiirin kanta on Pohjois-Pohjanmaalla kasvanut huomattavasti.

Aineisto: Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Merenrannat kasvavat umpeen – kahlaajat häviävät

Merenrantojen rehevöityminen ja umpeenkasvu ovat heikentäneet monien lintulajien elinmahdollisuuksia. Järviruoko on vallannut valtaosan Suomen rannikkoalueen aiemmin avoimista matalista rantaniityistä³. Muutos johtuu sekä ravinnepäästöistä että rantoja laiduntavan karjan vähenemisestä. Umpeenkasvusta ovat kärsineet etenkin kahlaajat ja puolisuikeltajasorsat.

Erittäin uhanalainen etelänsuosirri on esi-merkki rantaniittyjen kahlaajien vähenemisestä. Nykyinen pesimäkantamme on alle 50 paria. Vielä 1960-luvulla yksin Porin rannikolla arvioitiin pesivän jopa 70 etelänsuosirriparia, kun nykyään alueen kanta on 2–3 paria. Etelänsuosirrin säilyminen edellyttää merenranta- niittyjen hoitoa. Pohjois-Pohjanmaalla on pannotettu luonnonsuojelualueiden rantaniittyjen hoitoon ja laidunnukseen, mikä on hidastanut kannan vähenemistä. Valtaosa Suomen etelänsuosirreistä pesii nykyään Pohjois-Pohjanmaan hoitoniityillä. Ilman rantaniittyjen hoitoa etelänsuosirri olisi saattanut jo hävitä Suomesta.

Pohjois-Pohjanmaalla rantaniittyjen hoidosta ovat hyötäneet myös muut vähälukuiset ja uhanalaiset lajit, kuten mustapyrstökuiiri ja suokukko.

Mikä avuksi?

Ulkosaariston tärkeistä pesimäluodoista ja saarista suuri osa on suojeltu. Sisä- ja välisaaristossa tilanne on sen sijaan heikompi. Linnuille tärkeiden pesimäpaikkojen suojelua on siellä lisättävä ja esimerkiksi kesämökkien sijoittamista sekä veneilyä ja muuta virkistystoimintaa on ohjattava pois linnuille tärkeiltä alueilta. Vieraspetojen, etenkin minkin, pyyntiä on saaristossa jatkettava ja laajennettava uusille alueille.

Avoimet matalat rannat ovat linnuille elintärkeitä niin pesimä- kuin muutonaikaisina ruokailualueina. Rantojen rehevöitymistä on hillittävä, rannat avoimina pitävää laidunnusta on lisättävä ja umpeenkasvaneita rantoja on kunnostettava. Laidunnuksen ohjaamisessa on otettava huomioon lintujen haudonta-aika pesien tallautumisen estämiseksi.

Laiduntava karja on tehokas ja yksinkertainen keino ylläpitää linnuille tärkeitä merenrantaniittyjä.

- 1 Hildén, O. ja Hario, M. 1993: Muuttuva saaristolinnusto. – Omakustanne. Forssan kirjapaino. 317 s.
- 2 Below, A., Lehtikainen, A., Mikkola-Roos, M., Kurvinen, L. & Laaksonen, T. 2019: Saaristolintukantojen kehitys vuosina 1980–2018. – Linnut vuosikirja 2018: 56–67.
- 3 Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja. Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. – Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 388 s.

Ilmastonmuutos muuttaa linnustoa

Ilmaston lämpeneminen muuttaa Suomen linnustoa. Talvien lyheneminen, keväiden aikaistuminen ja syksyn piteneminen näkyvät jo nyt lintujen muutto-aikojen ja talvehtijoiden määrän muutoksina. Myös lajien pesimäaikainen levinneisyys siirtyy Euroopassa kohti pohjoista¹.

Ilmastonmuutos vaikeuttaa esimerkiksi lumi- ja pakkastalviin sopeutuneiden lajien, kuten riekon, selviytymistä. Toisaalta ilmaston lämpenemisen vuoksi eteläiset lajit, kuten mustarastas, harmaahaikara ja pähkinänakkele, runsastuvat ja laajentavat levinneisyyttään. Tulipäähippiäisen ensipesinnät todettiin kesälä 2020, ja lajin uskotaan vakiintuvan nopeasti Suomen pesimälinnustoon.

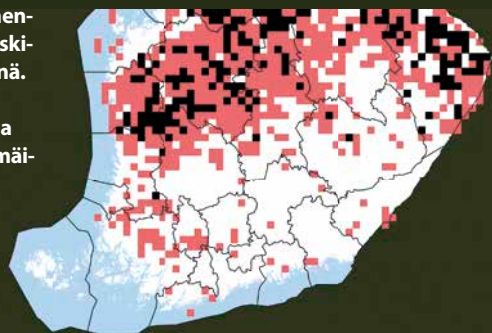
Ilmaston lämpeneminen lisää Suomen merkitystä vesilintujen muutonaikaisena levähdysalueena ja talvehtimisalueena. Rannikon ja järvien jääpeitteinen aika lyhenee, minkä ansiosta talvehtivien vesilintujen määrä kasvaa. Muutos näkyy esimerkiksi tukkasotkan, allin ja joutsenten huomattavana talvi-aikaisena runsastumisena Suomen rannikko-alueella².

Riekko kärsii lumipuvusta

■ Riekko on sopeutunut elämään erityisesti pohjoisen havumetsävyöhykkeen soilla ja tunturialueilla. Sen höyhenpuku on kesäaikaan pääosin ruskea ja talvella valkoinen. Talvien lumipeitteisyyden väheneminen muuttaa Pohjolan talveen kehittyneen valkean suojaväriin

huomioväriksi. Riekon levinneisyys on pitkään supistunut etelästä alkaen. Ilmaston lämpenemisen lisäksi soiden ojittaminen on vähentänyt riekolle sopivaa elinympäristöä. 2000-luvulla riekko on vähentynyt huolestuttavasti suurella osalla sen levinneisyysaluetta.

Riekon levinneisyysalue on pienentynyt huomattavasti Etelä- ja Keski-Suomessa viime vuosikymmeninä. Kartassa on esitetty punaisella 100 neliökilometrin ruudut, joilla riekko havaittiin kahden ensimmäisen lintuatlaskartoituksen (1974–1979 ja 1986–1989) aikana ja mustalla ruudut, joissa laji on havaittu vuosina 2016–2020. Aineisto: Luomus / lintuatlas, BirdLife / Tiira-lintutietopalvelu 2016–2020.

Itämeren jäät vähenevät – talvehtivien tukkasotkien määrä kasvaa

■ Talvien leudontumisen ja jääpeitteen vähenemisen myötä tukkasotkien talvehtiminen Suomessa on yleistynyt. Vielä 1970- ja 1980-luvuilla tukkasotka oli Suomessa harvalukuinen talvehtija. Ahvenanmaalla vuosittain tehtävissä laajoissa talvilintulaskennoissa havaittiin 1970-luvulla yleensä vain muutamia tukkasotkia, mutta nykyään määrät lasketaan tuhansissa. Ahvenanmaan lisäksi tukkasotkia talvehtii nykyään

runsaasti myös Varsinais-Suomessa ja läntisellä Uudellamaalla.

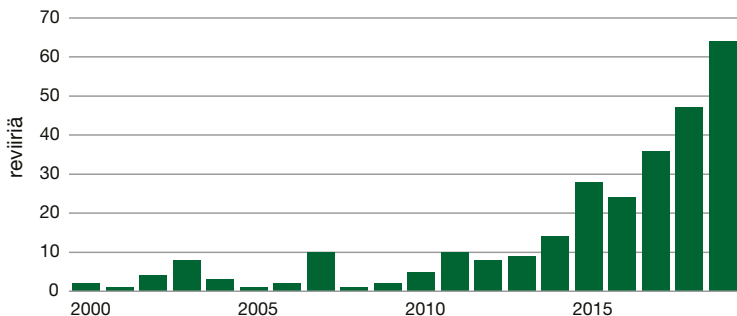
Tukkasotkan talviaikainen runsastuminen ei kerro lajin pesimäkannan kasvusta, vaan talvehtimisalueiden sijainnin muutoksesta. Vaikka tukkasotka on runsastunut talvehtijana, Suomessa pesivien tukkasotkien määrä on vähentynyt huomattavasti ja laji on todettu pesimäkannan vähenemisen vuoksi erittäin uhanalaiseksi.

Pähkinänakkeli vakiintui Suomen pesimälinnuksi

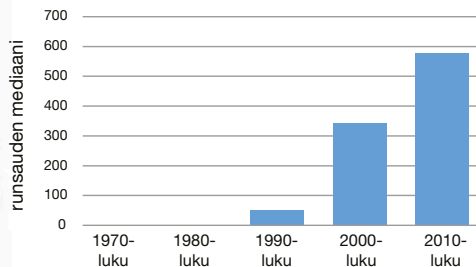
■ Pähkinänakkelin siperialaisella *asiatica*-alalajilla oli suurvaellus syksyllä 1976. Seuraavana kesänä laji pesi ensi kertaa Suomessa, mutta pesinnät eivät jatkuneet enää seuraavana vuonna. Satunnaispesintöjä todettiin myös 1980- ja 1990-luvuilla hyvien vaellussykyjen jälkeen, mutta itäiset pähkinänakkelit eivät saaneet Suomesta pysyvää jalansijaa. Pähkinänakkeli onkin vakiintunut Suomen pesimälinnustoon vasta 2000-luvulla. Meille nyt asettuneet linnut ovat levinneisyydeltään eteläistä *europaea*-alalajia, joka on saapunut Suomeen sekä kaakosta että Ahvenanmaan kautta.

PERTTI RASP

Pähkinänakkeli leviää Suomeen sekä kaakosta että Ahvenanmaan kautta. Reviirien määrä on lisääntynyt nopeasti 2010-luvulla. Aineisto: BirdLife.

Tukkasotka on huomattavasti runsastunut Ahvenanmaan keskitalven talvilintulaskennoissa 1970-luvulta nykypäivään. Aineisto: Luomus.

Mikä avuksi?

Ilmastomuutoksen hillitseminen on välttämätöntä, jotta Suomen ikaikaiseen lajistoon kuuluvat tunturi-, suo- ja havumetsälinnut säilyvät osana Suomen linnustoa myös seuraaville sukupolville ja jotta olosuhteet muuttolintujemme talvehtimisalueilla esimerkiksi Afrikassa ja Välimerellä säilyvät suotuisina.

Ilmaston lämpeneminen tuo uusia haasteita linnuston suojeluun. Nykyinen suojelualueverkosto ei sisällä ilmastomuutoksen vuoksi tärkeiksi tulleita alueita. Esimerkiksi meillä talvehtivien vesilintujen määrät kasvavat ja monet talvehtimisalueet ovat jo maailmanlaajuisesti merkittäviä. Suojelualueverkostoa on laajennettava tärkeillä vesilintujen talvehtimisalueilla.

Suojelualueilla on myös tärkeä merkitys lintujen sopeutumisessa ja esiintymisalueiden siirtymisen hidastamisessa. Pohjoisille lajeille tärkeiden elinympäristöjen säilyttäminen mahdollisimman luonnontilaisina auttaa lintukantojen säilymistä olosuhteiden muuttuessa. Suojelualueet voivat myös edistää etelämpää ilmastopakolaisina Suomeen leviävien lajien asettumista.

Kotimaisten toimien lisäksi on tuettava kestävä kehitystä ja luonnonsuojelua edistäviä toimenpiteitä kehittyvissä maissa, kuten Suomessa pesivien lintujen talvehtimisalueilla. On myös vaadittava kunnianhimoisia toimenpiteitä kansainvälisissä luonnon monimuotoisuutta ja ilmastomuutoksen hillintää koskevissa neuvotteluissa.

- 1 Keller, V., Herrando, S., Voříšek, P., Franch, M., Kipson, M., Milanesi, P., Martí, D., Anton, M., Klvaňová, A., Kalyakin, M. V., Bauer, H.-G. & Foppen, R. P. B. 2020: European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. – European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- 2 Fraixedàs, S., Lehikoinen, A., & Lindén, A. 2015: Impacts of climate and land-use change on wintering bird populations in Finland. – Journal of Avian Biology, 46(1): 63–72.

Suomi on tärkeä läpimuuttavien lintujen levähdysalue

Vain vannoutuneimmat paikkalinnut, kuten metsätiaiset ja kanalinnut, viettävät koko vuoden samalla elinpiirillä. Valtaosa Suomessa pesivistä linnuista on muuttolintuja. Niiden selviytyminen riippuu pesimäalueiden lisäksi myös olosuhteista talvehtimisalueilla ja niille tärkeillä muuton-aikaisilla levähdysalueilla.

Muuttolinnut ovat riippuvaisia ruokailu- ja levähdysmahdollisuuksista muuttomatkan varrella. Keväällä linnut keräävät vararavintoa muuton jatkamista ja pesintää varten. Jos ne saapuvat liian huonokuntoisina pesimäalueille, pesintätulos jää huonoksi. Syksyllä ne keräävät vastaavasti vararavintoa muuttomatkan lisäksi myös talvea varten. Mikäli vararavintoa

ei ole tarpeeksi, talviaika voi olla kohtalokas erityisesti Euroopassa talvehtivilla lajeilla.

Muun muassa kahlaajat ja sorsalinnut ovat muutto- ja talviaikaan riippuvaisia kosteikko-alueista, kuten matalista niukkakasvustoisista rannoista ja rehevistä järvistä. Maapallon kosteikkoala on vähentynyt yli 35 prosenttia 1970-luvulta¹. Muutonaikaisten levähdyskosteikkojen väheneminen on uhka myös Suomessa pesiville muuttolinnuille.

Suomen rannat, lintuvedet ja viljelysmaat ovat tärkeitä ruokailu- ja levähdyspaikkoja Suomen kautta muuttaville linnuille. Miljoonia Euroopassa tai Afrikassa talvehtivia ja Venäjällä pesiviä sorsia, hanhia ja kahlaajia muuttaa kaksi kertaa vuodessa Suomen kautta.

MICHA FAGER

Avoimet matalat rannat ovat tärkeitä levähdysalueita Suomen kautta muuttaville kahlaajille, kuten suo-, iso- ja pulmussirille.

JAN SÖDERSTRÖM

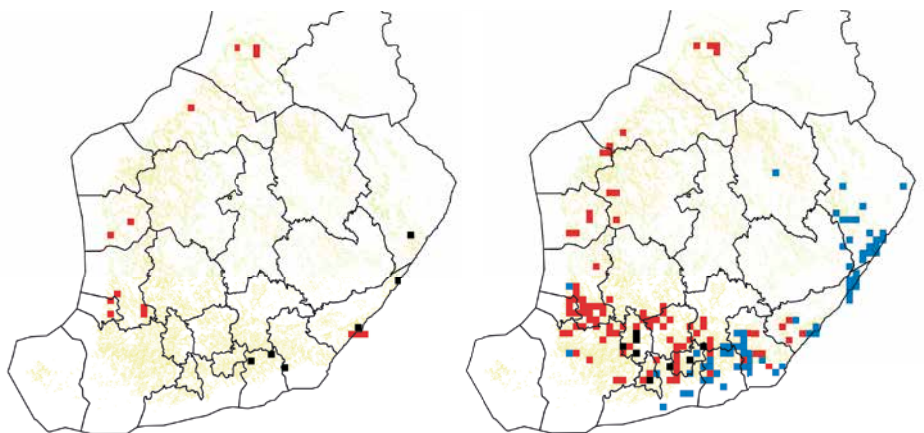
Hanhet valloittivat Suomen

■ Viime vuosikymmenen näkyvin muutos läpimuuttavassa linnustossamme on ollut kevät- ja syysmuutolla pysähtyvien hanhien määrien voimakas kasvu. Esimerkiksi Venäjällä pesiviä valkoposkiahania tavattiin Suomen pelloilla hyvin vähän ennen syksyä 2006. Muutamassa vuodessa Suomessa pysähtyvien lintujen määrä kasvoi satoihin tuhansiin, syksyisin jopa miljoonaan. Myös Venäjällä pesivien metsä- ja tundrahanhien muuttoreitti on siirtynyt pohjoisemmaksi ja muutto aikaistunut. Esiintymisen muutoksen vuoksi myös hanhien aiheuttamat vahingot maataloudelle ovat kasvaneet.

Useiden hanhilajien, erityisesti valkoposkiahnan, kanta on viime vuosikym-

meninä kasvanut. Populaatioiden kasvu on kuitenkin ollut paljon vähäisempää kuin esiintymisen muutos Suomessa. Muutos Suomessa johtuu erityisesti ilmaston lämpenemisestä, mikä on siirtänyt talvehtimis- ja levähdysalueita pohjoisemmaksi sekä muuttanut muuttoaika-
taulua.

Suuressa osassa Suomea pelloilla laiduntavat valtavat hanhiparvet ovat uusi ilmiö, mutta ne eivät ole sitä suurelle osalle Euroopan maita. Etenkin Länsi-Euroopassa suurien talvehtivien ja muutolla levähtävien hanhiparvien maataloudelle aiheuttamiin haasteisiin on jouduttu vastaamaan jo vuosikymmenten ajan.

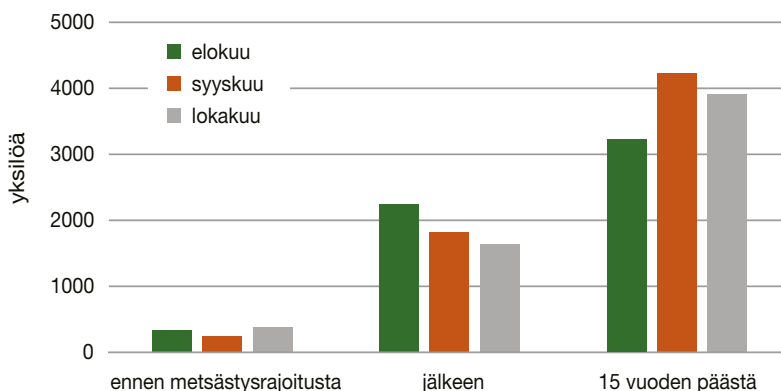
Kaikkien hanhilajien muuttokäyttäytymisessä on tapahtunut huomattava muutos vain vuosikymmenen aikana. Vasemmalla on esitetty vähintään tuhannen hanhen kerääntymät 100 neliökilometrin ruuduissa keväin 2007–2009 ja oikealla keväin 2017–2019: sinisellä valkoposkiahani, punaisella metsähani ja mustalla tundrahanhi.

Aineisto: BirdLife / Tiira-lintutietopalvelu.

Vesilinnuille tarvitaan syyslevähdysalueita

■ Elokuun 20. päivänä käynnistyvä vesilintujen metsästys ajaa sorsat syysmuutolle jopa puolitoista kuukautta niiden luontaisesta aikataulua aiemmin. Ennenaikainen syysmuutto on linnuille haitallista, koska muuttoon valmistautuminen keskeytyy ja häiriö ajaa linnut etelään alueille, missä metsästyspaine on korkeampi kuin Suomessa².

Suomessa metsästyshäirinnältä vapaita tärkeitä lintuvesiä on vähän. Alueilla, joilla sorsastusta on rajoitettu – kuten Mietoistenlahdella, pääkaupunkiseudun kosteikoilla ja Liminganlahden rauhoitusalueella – vesilintuja on runsaasti pitkälle syksyyn. Vesilintujen syysaikaisen ravinnonhankinnan turvaamiseksi Suomeen on saatava koko maan kattava rajoitusalueiden verkosto, joka mahdollistaa vesilintujen luontaisen muuttoaikataulun. Rajoitusalueiden verkosto vähentäisi myös Suomessa pesivien ja Suomen kautta läpimuuttavien vesilintujen metsästyskuolleisuutta. Tanskaan vastaava verkosto perustettiin jo 1990-luvulla.

Metsästysrajoitus on moninkertaistanut levähtävien vesilintujen syysmäärän Liminganlahden Hirvaslahdella. Vesilintujen määrä kasvoi nopeasti 1 000 hehtaarin rajoitusalueen perustamisen jälkeen. Pylväät osoittavat vesilintujen enimmäisyksilömäärän mediaania nelivuotisjaksoilla ennen alueen perustamista, heti perustamisen jälkeen ja 15 vuoden kuluttua perustamisesta. Luvuissa ei ole mukana hanhia ja joutsenia, mutta myös niiden levähtäjämäärät ovat kasvaneet huomattavasti.

Aineisto: Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

JUHA SJÖHOLM

Vesilinnut ja hanhet viihtyvät Liminganlahden rauhoitusalueella läpi syksyn.

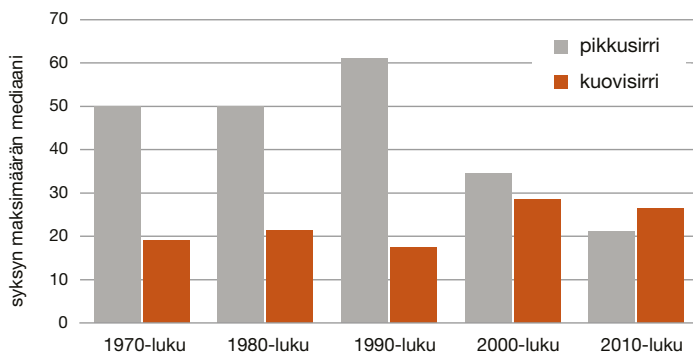
Kuovisirrejä havaitaan Suomessa vain muuttoaikoina. Valtaosa nähdään heinä–syyskuussa.

Lintuharrastajien havainnot kertovat läpimuuttajien määrän vaihtelusta

■ Suomessa ei havaita massiivisia kahlaajaparvia kuten valtamerten vuorovesirannoilla, vaikka Suomen kautta muuttaa runsaasti Venäjän tundralla pesiviä kahlaajia. Suomen kahlaajarat ovat silti tärkeä osa kahlaajien levähdyspaikkojen verkostoa.

Useiden arktisten kahlaajien populaatiomuutokset tunnetaan huonosti, koska lajit pesivät laajalla tundral alueella ja talvehtivat muun muassa Afrikan laajoilla vuorovesirannoilla, mistä pitkän aikavälin seurantatietoja ei ole.

Lintuharrastajat ovat vuosikymmeniä koonneet havaintoaineistoa Porin Yterin kahlaajarannalta. Aineisto osoittaa Suomen kautta läpimuuttavien pikkusirrien määrän vähentyneen. Vastaava väheneminen näkyy myös esimerkiksi Jurmon lintuaseman aineistossa. Toisen arktisen kahlaajalajin, kuovisirrin, tilanne on päinvastainen. Yterin aineistossa kuovisirri on aavistuksen runsastunut ja Jurmossakin kanta pysynyt 1980-luvulta vakaana.

Porin Yterissä syksyisin levähtävien pikkusirrien määrä on laskenut alle puoleen 30 vuoden aikana. Kuovisirri ei ole Yterin aineiston mukaan vähentynyt, paremminkin päinvastoin. Aineisto: Porin Lintutieteellinen Yhdistys.

Mikä avuksi?

Lintuvesien hoito ja ruovikoituneiden merenrantojen palauttaminen laajoiksi avoimiksi matalakasvustoiksi ruokailualueiksi lisää läpimuuttavien lintujen levähdys- ja ruokailumahdollisuuksia Suomessa. Tämä auttaa myös lukuisia vähentyneitä pesimälintuja. Hoitoa on jatkettava nykyisillä alueilla ja laajennettava uusille alueille.

Monenlaiset ihmisen aiheuttamat häiriöt vähentävät lintujen päivittäistä ruokailuaikaa, mikä haittaa niiden muuttoon valmistautumista. Tärkeillä muutonaikaisilla ruokailualueilla ja talvehtimisalueilla on vähennettävä turhaa häiriötä esimerkiksi ohjaamalla ihmisten liikumista ja tarvittaessa myös kieltämällä se.

Viljelysmailla ruokailevien suurikokoisten lajien aiheuttamien vahinkojen ehkäisemiseksi ja toisaalta niiden turvallisen ruokailun varmistamiseksi tarvitaan erityisesti lintuja varten viljeltyjä peltoja. Niille lintuja ohjataan niiltä pelloilta, joilla linnut aiheuttavat merkittäviä vahinkoja.

- 1 Ramsar 2018: The Global Wetland Outlook, status and trends 2018.
- 2 Väänänen, V.-M. 2001: Hunting disturbance and the timing of autumn migration in *Anas* species. – *Wildlife Biology*, 7(3): 3–9.

Yhteistyössä

